درمان گناهان

براساس قرآن و حدیث

تألیف

صدیق قربانی

درمان گناهان

براساس قرآن وحدیث

(إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ)

تألیف وگردآوری: صدیق قربانی

ناشر:

آراس ۱۳۹۲

سرشناسه	: قربانی، صدیق، ۱۳٤۳ ـ گردآورنده
عنوان نام پدیدآور	: درمان گناهان بر اساس قرآن و حدیث/ گردآوری صدیق قربانی،
مشخصات نشر	: سنندج: آراس، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱٤۲ ص
شابک	: ٦-٨٦-٥٨٥٦-٦٠٠-٩٧٨
فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: بخشش گناه (اسلام)
موضوع	: بخشش گناه (اسلام) — جنبه‌های قرآنی
شناسه افزوده	: بخشش گناه (اسلام) — احادیث
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ٤ د ٤ ق /۲/ ۲۵۰ BP
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/٦۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۸۳۱۱۳

- نام کتاب: درمان گناهان بر اساس قرآن و حدیث
- تألیف و گردآوری: صدیق قربانی
- ناشر: آراس
- صفحه‌آرایی: توسعه کتاب ۰۸۷۱۲۲۶۴۵۴۵
- تیراژ: ۲۰۰۰
- نوبت چاپ: اول ۱۳۹۲
- قیمت: ۴۵۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۵۶-۸۶-۶
- مرکز پخش: سنندج، پاساژ عزتی، انتشارات آراس
  تلفن: ۰۸۷۱۲۲۲۸۳۴۱

فهرست مطالب

مقدمه

با حمد و سپاس و ستایش به پیشگاه مقدس پروردگار یکتا که ما را هستی بخشید و در بین تمامی مخلوقات خود به مواهب فهم و دانش و الطاف، عقل و بینش، روان انسان را بر دیگر موجودات برتری داد. و با درود و سلام بر روان پاک و منوّر نبّی مکرّم اسلام حضرت محمد مصطفی ﷺ و تمامی اصحاب و یارانش و همه‌ی پیشگامان عبادت و بندگی خداوند منان و مرشدان و راهنمایان راه دین و شریعت،

لازم است هر انسانی با خود بیند یشد و ببیند که هدف از خلقت او در این دنیا چیست و برای چه هدفی آفریده شده است تا برای زندگی خود طرح و نقشه‌ای را تدوین و بر اساس آن به سر منزل سعادت و خوشبختی واقعی برسد چنانکه شاعر می گوید:

روزها فکر من این است و همه شب سخنم
که چرا غافل ز احوال دل خویشتنم
از کجا آمده ام آمدنم بهر چه بود
به کجا می‌روم آخر ننمایی وطنم
من مرغ باغ ملکوتم نیم از عالم خاک
دو سه روزی قفسی ساخته‌اند از بدنم

خداوند متعال در میان تمامی آفریده‌هایش آدمی را برگزید و به

خود اختصاص داد تا به کمال سعادت و نیک‌بختی دنیا و آخرت برسد. به همین منظور از همان ابتدای خلقتِ انسان راهنمایان و پیامبرانی را فرستاد تا آنها را از گمراهی برهاند. از او می‌خواهد خود را با چیزهایی که برای خدمت به او آفریده شده‌اند، سرگرم نکند تا از عروج از نردبان معرفت و معنویت باز نماند.

علاقه‌ی آفریدگار عالم به بنده‌اش به جایی رسیده است که فرشتگان را مأمور کرد که در بخشی از عباداتشان به دعا و طلب آمرزش و مغفرت برای انسان‌ها بپردازند. چنانکه می‌فرماید:

وَالْمَلائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِم وَ يَستَغفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ[1]

و فرشتگان به تسبیح و تقدیس پروردگارشان مشغول و برای کسانی که در زمین هستند طلب آمرزش می‌نمایند.[2]

در جای دیگر نیز با دعای بسیار نمودن برای مؤمنین در پی دست یافتن به تقرب الهی و متنعم شدن آنان از نعمت‌های بهشتی هستند.

اَلّذينَ يَحمِلوُنَ العَرشَ وَ مَن حَولَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمدِ رَبِّهِم وَ يُؤمِنوُنَ بِه وَ يَستَغفِرُونَ لِلّذينَ ءامَنوُا رَبَّنا وَسِعَت كُلَّ

۱. سوره‌ی شوری، آیه‌ی ۵.

۲. در ترجمه آیات از تفسیر نور، تألیف دکتر مصطفی خرم دل استفاده شده است.

شَيءٍ رَحمَةً وَ عِلما فَاغفِر لِلَّذينَ تابوُا واتَّبَعوُا سَبيلَکَ وَ قِهِم عَذابَ الجَحيم * رَبَّنا وَ أدخِلهُم جَنّاتِ عَدنٍ الَّتي وَعَدتَّهُم وَ مَن صَلَحَ مِن آبائِهِم وَ أَزواجِهِم وَ ذُرِّياتِهِم إِنَّکَ أَنتَ العَزيزُ الحَكيمُ * وَ قِهِمُ السَّيئاتِ وَ مَن تَقِ السَّيئاتِ يَومَئِذٍ فَقَد رَحِمتَهُ وَ ذالِکَ هُوَ الفَوزُ العَظيمُ[1]

آنانکه بر دارندگان عرش خدایند و آنانکه گرداگرد آنند به سپاس و ستایش پروردگارشان مشغولند و به او ایمان دارند و برای مؤمنان طلب آمرزش نموده (و می گویند) پروردگارا مهربانی و دانش تو همه چیز را فرا گرفته است پس درگذر از کسانی که (از گناهان دست کشیده و به طاعت و عبادتت می‌پردازند) بر می گردد و راه تو را در پیش می گیرند و آنان را از عذاب دوزخ مصون و محفوظ فرما. پروردگارا آنان را به باغهای همیشه ماندگار بهشتی داخل گردان که به آنان وعده داده‌ای همراه با پدران خوب و همسران شایسته و فرزندان بایسته‌ی آنان. قطعاً تو چیره و توانا و در هر کاری دارای فلسفه و حکمت هستی. و آنان را از بدی‌ها نگاه دار و تو هر که را در آن روز از کیفر بدی‌ها نگه داری واقعاً به او

۱. سوره‌ی غافر، آیه‌ی ۷–۹.

رحم کرده‌ای و آن مسلماً رستگاری بزرگ و رسیدن به مقصود بزرگی است.

رحمت و لطف الهی نسبت به بندگانش بسیار بیشتر از آن است که ما فکر می‌کنیم و به صورت خاص شامل کسانی می‌شود که لیاقت و شایستگی آن را پیدا کنند، از شیطان و هوس‌های شیطانی دوری کنند و بر انجام دادن فرائض و فرمان الهی پایبند باشند و اگر در زندگی انحرافی داشته باشند به زودی از آن گناه و انحراف توبه کنند و به راه مستقیم الهی بازگردند. در این کتاب سعی بر این است که چگونگی مبارزه با هواهای شیطانی و نفسانی و دوری از گناهان را با توجه به آیات قرآن و احادیث نبوی ﷺ نشان دهیم و خداوند را آن گونه که سزاوار و شایسته‌ی پرستش است عبادت کنیم و گوشه‌ای از لطف و مهربانی او را نسبت به بندگانش بیان کنیم. چون رحمت و مغفرت بیکران او به حدی است که ذهن انسان از درک آن عاجز است. چنانکه در حدیث آمده است. رسول خدا ﷺ فرمود:

لَمَّا قَضَى اللهُ الخَلقَ كَتَبَ فِي كِتابِهِ فَهُوَ عِندَهُ فَوقَ العَرشِ إِنَّ رَحمَتِي تَغلِبُ غَضَبِي[۱]

وقتی خداوند هستی را آفرید، بر فراز عرش خود نوشت: رحمت من بر غضبم پیشی گرفته است.

---

۱. به روایت بخاری حدیث شماره‌ی ۷۴۵۳. ج ۴، ص ۸۳۱. مترجم طاهر لاوژه.

این حدیث متفق علیه است.[۱] امـام مـسلم ایـن حـدیث را ایـن گونـه روایت کرده است.

أَنَّ النَّبِيَ صَلَى اللهُ عَلَيهِ وَ سَلَم قَالَ: لَمَا خَلَقَ اللهُ الخَلقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ عِندَهُ فَوقَ العَرشِ إِنَّ رَحمَتي تَغلِبُ غَضَبِي[۲]

پیامبر ﷺ فرمود: وقتی خداوند هستی را آفرید، بر فراز عرش خود نوشت: رحمت من بر غضبم پیشی گرفته است.

بنابراین مباحث بعد از یادآوری گناهان و انواع آنها بیشتر بر تشویق و ترغیب مسلمانان به عبادت و بندگی خداوند تأکید نموده و کمتر از عذاب و قهر الهی سخن به میان آمده است تا ذرّه‌ای از لطف و رحمت خداوند را نسبت به بندگانش بیان کنیم. مطالب و مباحث به طور کامل مستند به آیات قرآن و احادیث نبوی ﷺ هستند. به منبع هر یک از آنها نیز اشاره شده است. امید است ان شاءالله مفید واقع گردد.

صدیق قربانی ۱۳۹۰/۸/۱۴

---

۱ . یعنی مورد توافق امام بخاری و امام مسلم است.

۲. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۲۷۵۱.

بسم الله الرحمن الرحيم

انَ الحَمدَ للّه نَحمَدُهَ وَ نَستَعينُهُ وَ نَستَغفرُهُ وَ نَعُوذُ بالله من شُرورِ أنفُسنا وَ من سَيِّئات اَعمالنا مَن يَهد اللّهُ فَلا مُضلَّ له وَ مَن يُضلل فَلا هادىَ لَه وَ نَشهَدُ أنَ لا الهَ الا اَللّه وَحدَهُ لا شَريكَ لَه وَ نَشهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ صَلّىَ اَللّهُ عَلى سَيِّدنا مُحَمَّد وَ عَلى آله وَ أصحابه أجمعين

از آنجايي كه هدف از آفرينش انسان عبادت و بندگى خداوند است و اين بندگى او را تا بالاترين درجه‌ى كمال مى‌رساند، بايد بكوشيم به وسيله‌ى عبادت و بندگى بر هواهاى نفسانى غلبه كرده و هميشه به ياد خدا باشيم.

كسى كه به ياد خدا باشد خداوند با او و به ياد او است و از شر شيطان در امان است. چنانكه پيامبر اكرم ﷺ در يک حديث قدسى كه متفق عليه نيز مى‌باشد چنين مى‌فرمايد:

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : يَقُولُ اللهُ تَعَالَى أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شِبْراً تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً[1]

پيامبر (ص) فرمود: خداوند تعالى مى‌فرمايد: من نزد

---

۱. به روايت بخارى، كتاب التوحيد. بر گرفته از: اللؤلؤ والمرجان، ج ۳ حديث شماره‌ى ۱۷۱۳ و ۱۷۲۱ترجمه: ابوبكرحسن‌زاده.

گمان بنده‌ام نسبت به خود هستم. در هنگامی نیز که من را یاد کند، با او هستم. لذا اگر در نفس خود من را یاد کند، من نیز نزد خویش او را یاد می‌کنم و اگر در جمعی من رایاد کند، در جمعی بهتر از آن جمع او را یاد می‌کنم و اگر یک وجی به من نزدیک شود، من یک ذراع به او نزدیک می‌شوم و اگر به من یک ذراع نزدیک شود، من یک گام به او نزدیک می‌شوم و اگر به صورت آهسته نزد من بیاید، من با سرعت به سوی او می‌روم.

امام مسلم نیز آن را این گونه نقل کرده است:

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي إِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً[۱]

رسول خدا (ص) فرمود: خداوند تعالی می‌فرماید: اگر بنده مرا یاد کند همراه او هستم، اگر در خلوت یادم کند در خلوت او را یاد کنم، و اگر در مجلسی مرا یاد کند

۱. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۶۹۸۱.

در مجلسی بهتر او را یاد کنم، اگر وجبی به من نزدیک شود من متری به او نزدیک می‌شوم و اگر متری به من نزدیک شد من دو متر به او نزدیک می‌شوم اگر به آهستگی به سوی من آید من به سرعت به سوی او خواهم رفت.

دشمنی شیطان با انسان

شیطان دشمن آشکار انسان و قسم خورده‌ی گمراه کردن او است. اگر لحظه‌ای از یاد خدا غافل شویم، طعمه‌ی شیطان خواهیم شد. چنانکه خداوند در قرآن از زبان او می‌فرماید:

قَالَ فَبِعِزَّتِکَ لَأُغْوِیَنَّهُم أَجْمَعِینَ اِلاّ عِبَادَکَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِینَ[۱]

پروردگارا به عزتت سوگند همه‌ی آدمیان را اغوا و گمراه می‌کنم مگر آنگروه از بندگان مخلصت که توانای نفوذ در آنها را نداشته باشم.

---

۱. سوره‌ی صاد (ص) آیه‌ی ۸۲ و ۸۳.

راه‌هایی که شیطا ن انسان را اغوا و به گناه وادار می کند:

۱ـ زیبا و لذت بخش نشان دادن گناه:

وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ[۱]

شیطان اعمالی را که انجام می‌دهند برایشان آراسته و پیراسته می کند.

۲ـ غافل کردن از خدا و یاد او:

اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللهِ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ.[۲]

شیطان بر آنان چیره گشته است (و با وسوسه‌های خود ایشان را از راستای راه بدَر کرده است) و یاد خدا را از خاطرشان برده است. اینان حزب شیطان هستند. هان! قطعاً حزب شیطان زیانکار و زیانبارند.

۳ـ سرگرم کردن به آرزوهای دور و دراز دنیوی:

اَلشَّيْطنُ سَوَّلَ لَهُمْ وَاَمْلِي لَهُمْ[۳]

شیطان کارهایشان در نظرشان می‌آراید وآنها را با آرزوهای طولانی

---

۱. سوره‌ی انعام، آیه‌ی ۴۳.

۲. سوره‌ی مجادله، آیه‌ی ۱۹.

۳. سوره‌ی محمد، آیه‌ی ۲۵.

می‌فریبد.

۴ـ ایجاد کینه و دشمنی میان مردم:

إِنَّما يُرِيدُ ٱلشَّيطانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ العَداوَةَ وَالبَغْضاءَ فِي الْخَمرِ وَٱلَميسِرِ[۱]

شیطان می‌خواهد از طریق می و مَی‌خوارگی و قمار بازی در میان شما دشمنانگی و کینه‌توزی ایجاد کند.

قبل از اینکه به بررسی و چگونگی درمان گناهان بپردازیم، لازم است در رابطه با گناهان از دیدگاه قرآن و حدیث و تعریف، انواع و عواقب آنها مطالبی را یادآوری نماییم تا مسلمانان در طول زندگی خود با احتیاط بیشتری عمل کنند و از آنها دوری کنند.

تعریف گناه

گناه عبارت است از هر گونه سرپیچی و نافرمانی از اوامر و نواهی الهی و رسول او. گناه دو بخش است:

الف: گناهان کبیره یا بزرگ. مانند: قتل، زنا، غیبت و... که به تفصیل خواهد آمد.

ب: گناهان صغیره یا کوچک که در صورت تکرار به منزله‌ی

۱. سوره‌ی مائده، آیه‌ی ۹۱.

گناهان بزرگ است. مانند گوش دادن به غیبت دیگران، قهر کردن با برادر یا خواهر دینی خود بیش از سه روز.

گناه از هر قسمی باشد موجب عذاب و قهر الهی است. به ویژه گناهان بزرگ که عذاب و عقوبت آنها به مراتب سخت‌تر و خطرناک‌تر است. اگر انسان از گناهان کبیره پرهیز کند، خداوند گناهان کوچک او را با شرایطی (مثل انجام‌دادن عبادات و توبه) می‌بخشد. قرآن در این رابطه چنین می‌فرماید:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا[1]

اگر از گناهان کبیره‌ای بپرهیزید که ازآن نهی شده‌اید، گناهان صغیره‌ی شما را (با فضل و رحمت خود) از شما می‌زدائیم و (به شرط استغفار از کبائر و عدم اصرار بر صغائر) شما را به جایگاه ارزشمندی (که بهشت برین است) وارد می گردانیم.

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۳۱.

انواع گناهان کبیره یا بزرگ

۱ـ شرک قراردادن برای خدا

این بزرگ‌ترین گناهی است که اصلاً بخشودنی نیست. خداوند متعال در قرآن می‌فرماید:

إِنَّ اللهَ لَا یَغْفِرُ أَنْ یُشْرَکَ بِهِ وَیَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِکَ لِمَنْ یَشَاءُ وَمَنْ یُشْرِکْ بِاللهِ فَقَدِ افْتَرَی إِثْمًا عَظِیمًا.[1]

بیگمان خداوند (هرگز) شرک به خودرا نمی‌بخشد، ولی گناهان جز آن را از هرکس که خود بخواهد می‌بخشد. وهر که برای خدا شریکی قائل گردد، گناه بزرگی را مرتکب شده است.

۲ـ قتل نفس یا کشتن انسان به ناحق:

وَمَنْ یَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِیهَا وَغَضِبَ اللهُ عَلَیْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِیمًا[2]

و کسی که مؤمنی را از روی عمد بکشد (و از ایمان او باخبر بوده و تجاوزکارانه او را به قتل برساند و چنین

---

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۴۸.

۲. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۹۳.

قتلی را حلال بداند، کافر بشمار می‌آید و) کیفر او دوزخ است و جاودانه در آنجا می‌ماند و خداوند بر او خشم می گیرد و او را از رحمت خود محروم می‌سازد و عذاب عظیمی برای وی تهیّه می‌بیند.

۳ـ سحر وساحری:

وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ[۱]

و بلکه (این) شیاطین صفتان گناه‌پیشه، کفر ورزیده‌اند، وسحروجادو را به مردم می‌آموزند.

۴ـ ترک نماز واجب (تارک الصلاه):

کسانی که نماز نمی‌خوانند یا آن را ترک نموده‌اند، وقتی در جهنم از آنها سؤال می‌شود چرا به این روز افتاده‌اید، این گونه جواب می‌دهند:

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ* قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ.[۲]

چه چیزهائی شما را به دوزخ کشانده است و بدان انداخته است. می گویند (در جهان) از زمره‌ی نمازگزاران نبوده‌ایم

۱. سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۱۰۲.

۲. سوره‌ی مدثر، آیه‌ی ۴۲ ـ ۴۳.

۵ـ عدم پرداخت زکات:

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ. يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ.[۱]

و کسانی که طلا و نقره را اندوخته می‌کنند و آن را در راه خدا خرج نمی‌نمایند، آنان را به عذاب بس بزرگ و بسیار دردناکی مژده بده. روزی (فرا خواهد رسید که) این سکّه‌ها در آتش دوزخ، تافته می‌شود و پیشانیها و پهلوها و پشتهای ایشان با آنها داغ می‌گردد (و برای توبیخ) بدیشان گفته می‌شود: این همان چیزی است که برای خویشتن اندوخته می‌کردید، پس اینک بچشید مزه‌ی چیزی را که می‌اندوختید.

لازم به ذکر است که انفاق و بخشش فقط در طلا و نقره نیست. بلکه در تمام ثروت و دارایی است که خداوند به انسان عطا می‌فرماید.

در جای دیگر خداوند چنین می‌فرماید:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

۱. سوره‌ی توبه، آیه‌ی ۳۴ ـ ۳۵.

وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ.[۱]

آنان که نسبت بدانچه خداوند از فضل و نعمت خود بدیشان عطاء کرده است بخل می‌ورزند (و زکات مال بدرنمی‌کنند و در راه مصالح جامعه به بذل و بخشش دست نمی‌یازند) گمان نکنند که این کار برای آنان خوب است و به سود ایشان است، بلکه این کار برای آنان بد است و به زیان ایشان تمام می‌شود. در روز قیامت همان چیزی که بدان بخل ورزیده‌اند (و سخت بدان دل بسته‌اند و برابر قانون خدا در راه خدمت به اجتماع به کار نبرده‌اند، وبال آنان می‌گردد و عذاب آن) طوق (سنگین اسارت بر گردن) ایشان می‌گردد. (و این اموال چه در راه خدا و بندگان او انفاق شود یا نشود، بالأخره از صاحبان آن جدا خواهد شد) و همه‌ی آنچه در آسمانها و زمین است از آن خدا است و سرانجام هم همه را به ارث خواهد برد، (چه: در حقیقت مالك اصلی خدا است، و این امانت چند روزی پیش ما است) و خداوند از آنچه می‌کنید آگاه است.

۱. سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۸۰.

۶ـ نافرمانی پدر ومادر:

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا [۱]

(ای انسان !) پروردگارت فرمان داده است که جز او را نپرستید، و به پدر و مادر نیکی کنید (و با آنان نیکو رفتار نمائید). هرگاه یکی از آن دو، و یا هر دوی ایشان نزد تو به سنّ پیری برسند، (کمترین اهانتی بدیشان مکن وحتّی سبکترین تعبیر نامؤدب با نه‌ی همچون) اُف به آنان مگو! (و بر سر ایشان فریاد مزن) و آنان را از پیش خود مران و با سخنان محترمانه با آن دو سخن بگو.

در حدیثی پیامبر اکرم ﷺ به صحابه چنین می‌فرماید:
آیا شمارا خبر ندهم از بزرگ‌ترین گناهان کبیره؟
گفتند: بله ای رسول خدا!
فرمود: شرک آوردن به خدا، نافرمانی پدر و مادر.[۲]
در حدیث دیگری پیامبر ﷺ چنین می‌فرماید:
خشنودی خدا در خشنودی پدر و مادر است، و خشم خدا درخشم

---

۱. سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۲۳.

۲. به روایت بخاری ج ۲، ص ۲۹۰، حدیث شماره‌ی ۲۶۵۴؛ ترمذی ۲۳۰۱.

پدر و مادر است.[۱]

۷ـ رباخواری:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ. فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ.[۲]

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از (عذاب و عقاب) خدا بپرهیزید و آنچه از (مطالبات) ربا (در پیش مردم) باقی مانده است فرو گذارید، اگر مؤمن هستید. پس اگر چنین نکردید، بدانید که به جنگ با خدا و پیغمبرش برخاسته‌اید، و اگر توبه کردید (و از رباخواری دست کشیدید و اوامر دین را گردن نهادید) اصل سرمایه‌هایتان از آن شما است، نه ستم می‌کنید و نه ستم می‌بینید.

۸ـ خوردن مال یتیم به نا حق:

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا[۳]

بیگمان کسانی که اموال یتیمان را به ناحق و ستمگرانه

---

۱. به روایت ترمذی۱۸۹۹. حدیث صحیح است.

۲. سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۲۷۸و۲۷۹.

۳. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۱۰.

می‌خورند، انگار آتش در شکمهای خود (می‌ریزند و) می‌خورند. (چرا که آنچه می‌خورند سبب دخول ایشان به دوزخ می‌شود) و (در روز قیامت) با آتش سوزانی خواهند سوخت.

۹ـ دروغ بستن به پیامبر ﷺ:

پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید:

مَن كَذَبَ عَلَيَّ بُنِيَ لَهُ بَيتٌ فِي جَهَنَّمَ[1]

کسی که دروغی بر من ببندد برای اوخانه‌ای در جهنم ساخته می‌شود.

۱۰ـ روزه‌خواری در رمضان بدون دلیل وعذر موجه:

۱۱ـ فرار از میدان جهاد:

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ[2]

هر کس در آن هنگام بدانان پشت کند و فرار نماید: مگر برای تاکتیک جنگی یا پیوستن به دسته‌ای- گرفتار خشم خدا خواهد شد و جایگاه او دوزخ خواهد بود، و دوزخ بدترین جایگاه است.

---

۱. به روایت احمد ۲۲/۲، حدیث ۱۹۲۶۶. بخاری ۱۰۹، ج ۱، ص ۸۸.

۲. سوره‌ی انفال، آیه‌ی ۱۶.

۱۲ـ زنا کاری و عمل فحشاء:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا[۱]

و (با انجام عوامل و انگیزه‌های زنا) به زنا نزدیک نشوید که زنا گناه بسیار زشت و بدترین راه و شیوه است.

۱۳ـ ستم و فریبکاری حاکم در حق مردم:

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ[۲]

بلکه عتاب و عقاب متوجّه کسانی است که به مردم ستم می‌کنند و در زمین به ناحق سرکشی می‌آغازند. چنین کسانی دارای عذاب دردآور و دردناکی هستند.

۱۴ـ خوردن شراب گرچه از آن مست نشود:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ[۳]

ای مؤمنان! میخوارگی و قماربازی و بتان (سنگیی که در کنار آنها قربانی می‌کنید) و تیرها (و سنگها و اوراقی که

---

۱. سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۳۲.

۲. سوره‌ی شوری، آیه‌ی ۴۲.

۳. سوره‌ی مائده، آیه‌ی ۹۰.

برای بخت‌آزمائی و غیبگوئی به کار می‌برید، همه و همه از لحاظ معنوی) پلیدند و (ناشی از تزیین و تلقین) عمل شیطان می‌باشند. پس از (این کارهای) پلید دوری کنید تا این که رستگار شوید.

۱۵ـ تکبر و فخرفروشی، خود پسندی وغرور:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ.[1]

و هنگامی (را یادآوری کن) که به فرشتگان گفتیم: برای آدم سجده (ی بزرگ‌داشت و خضوع، نه عبادت و پرستش) ببرید. همگی سجده بردند جز ابلیس که سر باز زد وتکبّر ورزید، و (به خاطر نافرمانی و تکبّر) از زمره‌ی کافران شد.

۱۶ـ گواهی و شهادت دروغ:

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ.[2]

و (بندگان خدای رحمان) کسانیند که بر باطل گواهی نمی‌دهند.

---

۱. سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۳۴.

۲. سوره‌ی فرقان، آیه‌ی ۷۲.

۱۷ـ لواط و همجنس بازی:

پیامبر ﷺ می‌فرماید:

لَعَنَ اللهُ مَن عَمِلَ عَمَلَ قَومِ لُوطٍ.[۱]

لعنت خدا بر کسی که عمل قوم لوط راانجام میدهد.

۱۸ـ تهمت زنا زدن به زنان پاکدامن:

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ.[۲]

کسانی که زنان پاکدامن بی‌خبر (از هرگونه آلودگی و) ایماندار را به زنا متّهم می‌سازند، در دنیا و آخرت از رحمت خدا دور و عذاب عظیمی‌دارند (اگر توبه نکنند).

۱۹ـ خیانت در مال غنیمت، زکات و بیت‌المال:

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ.[۳]

(شما گمان کردید ممکن است پیغمبر به شما خیانت کند! در حالی که) هیچ پیغمبری را نسزد که خیانت کند،

---

۱. به روایت ترمذی ۱۴۵۶.

۲. سوره‌ی نور، آیه‌ی ۲۳.

۳. سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۶۱.

و هر کس خیانت ورزد، در روز رستاخیز آنچه را که در آن خیانت کرده است با خود (به صحنه‌ی محشر) می‌آورد، سپس به هر کسی پاداش و پادافره آنچه کرده است به تمام و کمال داده می‌شود، و بدانان ستم نخواهد شد.

۲۰ـ گرفتن مال مردم با ظلم و باطل:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ.[1]

و اموال خودتان را به باطل (و ناحق، همچون رشوه و ربا و غصب و دزدی...) در میان خود نخورید و آن را به امراء و قضات تقدیم نکنید تا از روی گناه، بخشی از اموال مردم را بخورید و شما بر آن آگاه باشید (و بدانید که ستمکار را یاری داده‌اید و مرتکب گناه شده‌اید).

۲۱ـ دزدی وسرقت:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللهِ وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ.[2]

دست مرد دزد و زن دزد را به کیفر عملی که انجام

---

۱. سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۱۸۸.

۲. سوره‌ی مائده، آیه‌ی ۳۸.

داده‌اند به عنوان یک مجازات الهی قطع کنید، و خداوند (بر کار خود) چیره و (در قانونگذاری خویش) حکیم است (و برای هر جنایتی عقوبت مناسبی وضع می کند تا مانع پخش آن گردد)

۲۲ـ سوگند دروغ:

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید:

کسانی که سوگند دروغ می‌خورند جزء کسانی هستند که خداوند در روز قیامت با آنها سخن نمی گوید و آنها را پاک نمی گرداند و برای آنها عذاب دردناکی است.[۱]

۲۳ـ کذاب و دروغگو:

إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ.[۲]

قطعاً خداوند کسی را (به راه نجات و رستگاری) رهنمود نمی‌سازد که تجاوز کار و دروغ‌پرداز باشد.

---

۱. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۱۰۶؛ ابو داود، حدیث شماره‌ی ۴۰۸۷و۴۰۸۸، ترمذی، حدیث شماره‌ی ۱۲۱۱.

۲ . سوره‌ی غافر، آیه‌ی ۲۸.

۲۴ـ راهزنی

۲۵ـ خودکشی

۲۶ـ قضاوت نا عادلانه:

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ.[1]

آیا (آن فاسقان از پذیرش حکم تو بر طبق آنچه خدا نازل کرده است سرپیچی می‌کنند و) جویای حکم جاهلیّت (ناشی از هوی و هوس) هستند؟ آیا چه کسی برای افراد معتقد بهتر از خدا حکم می‌کند؟

۲۷ـ قوّادی وجاکشی

۲۸ـ شباهت‌ورزی زن و مرد به شکل یکدیگر:

۲۹ـ خوردن گوشت مردارو خون:

قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ.[2]

(ای پیغمبر!) بگو: در آنچه به من وحی شده است،

۱. سوره‌ی مائده، آیه‌ی ۵۰.

۲. سوره‌ی انعام، آیه‌ی ۱۴۵.

چیزی را بر خورنده‌ای حرام نمی‌یابم، مگر (چهار چیز و آنها عبارتند از:) مردار، (همچون حیوان خفه شده، پرت گشته، شاخ‌زده، درنده خورنده، ذبح شرعی نشده.) و خون روان (نه بسته همچون جگر و سپرز و خون مانده در میان عروق، که مباح است)، و گوشت خوک که همه‌ی اینها ناپاک (و مضرّ برای بدن) هستند، و گوشت حیوانی که (در وقت ذبح به نام خدا سربریده نشده باشد و بلکه) به نام (بتی یا معبودی) جز خدا سربریده شده باشد (که مایه‌ی خروج از عقیده‌ی صحیح است). ولی اگر کسی (به سبب قحطی و نیافتن چیزی برای خوردن) وادار (به استفاده‌ی از این محرّمات) گردد بدون آن که علاقه‌مند (بدانها) باشد و (از سدّ جوع و اندازه‌ی ضرورت) تجاوز کند (گناهی براو نیست). چه پروردگار تو بس آمرزگار و مهربان است.

۳۰ـ دوری نکردن از ادرار و ناپاکی:

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ[۱]

و جامه‌ی خویش را پاکیزه دار (و خویشتن را از آلودگیها پاک گردان)

۱. سوره‌ی مدثر، آیه‌ی ۴.

۳۱ـ باج ستانی:

۳۲ـ ریا وخود نمایی:

يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللهَ إِلَّا قَلِيلًا.[۱]

و با مردم ریا می‌کنند (و نمازشان به خاطر مردم است؛ نه به خاطر خدا) و خدای را کمتر یاد می‌کنند و جز اندکی به عبادت او نمی‌پردازند.

۳۳ـ خیانت:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ.[۲]

ای مؤمنان! به خدا و پیغمبر (با دوست داشت دشمنان حق، پخش اسرار جنگی، پشت سرافکندن برنامه‌های الهی، وغیره) خیانت مکنید، و در امانات خود نیز آگاهانه خیانت روا مدارید.

۳۴ـ آموختن علم برای دنیا و پنهان کردن علم:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ

---

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۱۴۲.

۲. سوره‌ی انفال، آیه‌ی ۲۷.

اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ.[1]

کسانی که آنچه را خدا از کتاب (آسمانی) نازل کرده است، پنهان می‌دارند (یا دست به تأویل ناروا و تحریف می‌یازند) و آن را به بهای کم (و ناچیز دنیا) می‌فروشند، آنان جز آتش چیزی نمی‌خورند. (زیرا اموالی که از رهگذر کتمان آیات آسمانی و تحریف و تأویل نازوای حقائق رحمانی به دست می‌آید، سبب نزول آنان به آتش دوزخ خواهد شد) و روز رستاخیز خدا (از آنان روگردان بوده و) با ایشان سخن نمی‌گوید و آنان را (از کثافت گناهان با عفو و گذشت خویش) پاکیزه نمی‌دارد. و ایشان را عذاب دردناکی است.

۳۵ـ منّت گذاشتن:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى.[2]

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! بذل وبخششهای خود را با منّت و آزار، پوچ و تباه نسازید.

---

۱. سوره‌ی بقره، آیه‌ی۱۷۴.

۲. سوره‌ی بقره، آیه‌ی۲۶۴.

۳۶ـ دروغ دانستن قضا وقدر الهی

۳۷ـ گوش دادن به سخنان محرمانه وپنهانی مردم

۳۸ـ لعنت کردن

۳۹ـ خیانت به فرمانروا (ی عادل و غیر ظالم)

۴۰ـ راست دانستن سخنان کاهنان و منجمان در امور غیبی

۴۱ـ نافرمانی زن از شوهرش:

وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا.[1]

و زنانی را که از سرکشی و سرپیچی ایشان بیم دارید، پند و اندرزشان دهید و (اگر مؤثّر واقع نشد) از همبستری با آنان خودداری کنید و بستر خویش راجدا کنید (و با ایشان سخن نگوئید. و اگر باز هم مؤثّر واقع نشد و راهی جز شدّت عمل نبود) آنان را (تنبیه کنید و کتک مناسبی) بزنید. پس اگر از شما اطاعت کردند (ترتیب تنبیه سه گانه را مراعات دارید و از اخفّ به اشدّ نروید و جز این) راهی برای (تنبیه) ایشان نجوئید (و نپوئیدو بدانید که) بیگمان خداوند بلندمرتبه و بزرگ است (و اگر ایشان را

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۳۴.

بیش از حدّ اذیّت و آزار کنید، انتقام آنان را از شما می گیرد.)

۴۲ـ قطع صله رحم:

پیامبر ﷺ می‌فرماید:

کسی که رابطه خویشاوندی خود را قطع نماید وارد بهشت نمی‌شود.[۱]

۴۳ـ تصویر کشیدن بر لباس دیوار و....

پیامبر ﷺ می‌فرماید:

سخت‌ترین عذاب روز قیامت برای صورت کشان است.[۲]

۴۴ـ نمّامی و خبرچینی:

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ * هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ.[۳]

از فرومایه‌ای که بسیار سوگند می‌خورد، پیروی مکن. بسیار عیبجوئی که دائماً سخن‌چینی می کند.

---

۱. به روایت بخاری حدیث شماره‌ی ۵۹۸۴.

۲. به روایت بخاری، ج ۴، ص ۱۲۱، حدیث شماره‌ی ۵۹۵۱ و ۵۹۵۰؛ مسلم ۲۱۰۹.

۳. سوره‌ی قلم، آیه‌ی ۱۰ـ۱۱.

۴۵ـ طعن زدن در نَسَب مردم:

۴۶ـ ستم وتعدی به حقوق دیگران:

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ[۱]

بلکه عتاب و عقاب متوجّه کسانی است که به مردم ستم می کنند ودرزمین به ناحق سرکشی می‌آغازند. چنین کسانی دارای عذاب دردآور ودردناکی هستند.

۴۷ـ شمشیر کشیدن بر مسلمانان وکافر دانستن آنها:

۴۸ـ آزاررسانی و دشنام دادن به مسلمانان:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا.[۲]

کسانی که مردان و زنان مؤمن را ـ بدون این که کاری کرده باشند و گناهی داشته باشند ـ آزار می‌رسانند، مرتکب دروغ زشتی و گناه آشکاری شده‌اند.

رسول اکرم ﷺ نیز می‌فرماید:

اِنَّ مِنَ الكَبائرِ شَتمُ اَلرَّجُلِ والِدَيهِ، قالُوا یا رَسُولَ الله وَهَل

---

۱. سوره‌ی شوری، آیه‌ی ۴۲.

۲. سوره‌ی احزاب، آیه‌ی ۵۸.

يَشتُمُ الرَجُلُ والِدَيهِ؟ قالَ نَعَم، يَسُبُّ اَبا اَلرَّجُلِ فَيَسُبُّ اَباهُ وَيَسُبُّ اُمَّهُ فَيَسُبُّ اُمَّهُ.[۱]

دشنام دادن شخص به پدر ومادرش از گناهان کبیره است. گفتند یا رسول الله، آیا کسی به پدر ومادرش دشنام می‌دهد ؟فرمود: بله. دشنام به پدر کسی می‌دهد اوهم دشنام به پدرش می‌دهد. دشنام به مادر کسی می‌دهد او هم دشنام به مادرش می‌دهد.

در ادامه‌ی روایت می‌فرماید:

به پدر کسی لعنت می‌کند اوهم به پدر او لعنت می‌کند. وبه مادر کسی لعنت می‌کند اوهم به مادر او لعنت می‌کند.

۴۹ـ اذیت دوستان خدای متعال ودشمنی کردن با آنها:

خداوند می‌فرماید:

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا.[۲]

کسانی که خدا و پیغمبرش را (با کفر و الحاد و سخنان ناروا) آزار می‌رسانند، خداوند آنان را در دنیا و آخرت

---

۱. به روایت بخاری، ج ۴، ص ۱۳۰ حدیث شماره‌ی ۵۹۷۳.

۲. سوره‌ی احزاب، آیه‌ی ۵۷.

نفرین می کند (و ازرحمت خود بی‌نصیب می گرداند) وعذاب خوارکننده‌ای برای ایشان تهیّه می‌بیند.

۵۰ـ کشیدن ازار و مانند آن بر زمین از روی تکبر:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ[1]

با تکبّرو بی‌اعتنائی ازمردم روی مگردان، و مغرورانه بر زمین راه مرو، چرا که خداوند هیچ متکبّر مغروری را دوست نمی‌دارد.

۵۱ـ پوشیدن لباس طلا وابریشمی برای مردان:

۵۲ـ ذبح به نام غیر خدا:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ[2]

از گوشت حیوانی نخورید که (به هنگام ذبح عمداً) نام خدا برآن برده نشده است (و یا به نام دیگران و یا به خاطر بتان سر بریده شده است). چرا که خوردن از چنین گوشتی، نافرمانی (از دستورخدا) است.

---

۱. سوره‌ی لقمان، آیه‌ی ۱۸.

۲. سوره‌ی انعام، آیه‌ی ۱۲۱.

۵۳ـ تغیر دادن حدود و نشانه‌ی زمین مردم:

۵۴ـ ناسزا گفتن به صحابه ویاران با وفای پیامبر اسلام ﷺ :

۵۵ـ دعوت کردن مردم به بدعت و گمراهی و روش نادرست:

۵۶ـ پیوند مو، خالکوبی و فاصله انداختن میان دندان‌ها:

۵۷ـ نسبت دادن خود به غیر پدر خود:

۵۸ـ آشامیدن در ظرف طلا و نقره:

۵۹ـ انکار و مجادله در آیات خدا:

۶۰ـ کم کردن از وزن و پیمانه (کم فروشی) :

۶۱ـ احساس امنیت ازعذاب ناگهانی خدای متعال:

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ[۱]

مسلّماً کسانی که (به روز رستاخیز و زندگی دوباره ایمان ندارند و) دیدارمارا انتظارنمی کشند، و به زندگی دنیوی بسنده می کنند (و گمان می‌برند که جهان دیگری پس از این جهان وجود ندارد) و به این جهان دل می‌بندند (و برای جهان دیگر، تلاش نمی‌نمایند)، و از آیات (قرآنی و نشانه‌های جهانی) ما غافل و بی‌توجّه می‌مانند.

۱. سوره‌ی یونس، آیه‌ی ۷.

۶۲ـ نا امیدی از رحمت خدا:

۶۳ ـ ناسپاسی در برابر نعمت و احسان نیکوکاران:

۶۴ـ داغ نهادن بر صورت حیوانات:

۶۵ـ قمار بازی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.[۱]

ای مؤمنان! میخوارگی و قماربازی و بتان (سنگیی که درکنار آنها قربانی می‌کنید) و تیرها (و سنگها واوراقی که برای بخت‌آزمائی و غیبگوئی به کار می‌برید، همه وهمه از لحاظ معنوی) پلیدند ناشی از تزیین و تلقین) عمل شیطان می‌باشند. پس از (این کارهای) پلید دوری کنید تا این که رستگار شوید.

۶۶ـ بی احترامی به حرم مکه‌ی معظمه:

۶۷ـ ترک نماز جمعه بدون عذر:

و...

از گناهان کبیره‌ای هستند که به تعدادی ازآنها اشاره کردیم.

شیطان گروه‌های فراوانی را وسوسه وآلوده به این گناهان می‌کند و در روز قیامت که روز خفت و خواری شیطان و پیروان او است، در

۱. سوره‌ی مائده، آیه‌ی ۹۰.

برابرخواسته و اعتراض پیروانش که از او می‌خواهند آنان را از آتش جهنم نجات دهد، این گونه پاسخ می‌دهد:

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ[۱]

و شیطان (سردسته‌ی کفر و ضلال) هنگامی که کار حساب و کتاب) به پایان رسید (و بهشتیان آماده ی بهشت و دوزخیان آماده‌ی دوزخ شدند، خطاب به پیروان بد بخت خود) می گوید: خداوند (بر زبان پیغمبران) به شما وعده‌ی راستینی داد (که فرمانبرداران را پاداش و نافرمانبرداران را پادافره خواهم داد، و بدان وفا کرد) و من به شما وعده دادم (که ثواب و عقاب و بهشت و دوزخی در میان نیست) و با شما خلاف وعده کردم (و دروغ گفتم) و من بر شما تسلّطی نداشتم (و کاری نکردم) جز اینکه شما را دعوت (به گناه و گمراهی) نمودم و شما هم (گول وسوسه‌ی مرا خوردید و) دعوت

۱. سوره‌ی ابراهیم، آیه‌ی ۲۲.

مرا پذیرفتید. پس مرا سرزنش مکنید و بلکه خویشتن را سرزنش بکنید. (امروز) نه من به فریاد شما می‌رسم و نه شما به فریا د من می‌رسید. من (امروز) از اینکه مرا قبلاً (در دنیا برای خدا) انباز کرده‌اید، تبرّی و بیزاری می‌جویم (وآن را انکارمی کنم). بی گمان کافران عذاب دردناکی دارند.

پس راه رهایی و نجات از شر شیطان، مطیع بودن در برابر دستورات خدا و رسول ﷺ او است. خداوند در این باره می‌فرماید:

وَمَن يُطِعِ اللهَ وَ الرَّسُولَ فَأُوْلَئِکَ مَعَ الَّذِينَ اَنعَمَ اللهُ عَلَيهِم مِنَ النَّبِيينَ وَالصِّدِقِينَ وَالشُّهَداءِ وَالصّالِحِينَ وَحَسُنَ اوُلئِکَ رَفيقاً[۱]

کسانی که از خدا و پیامبر اطاعت می کنند آنان در جهان دیگر از حیث نعمت‌ها و پاداش‌های نیکو با کسانی خواهند بود که خداوند نعمت را به آنان داده است از قبیل پیامبران، راستگویان (کسانی که راستگویان را تصدیق کرده‌اند) و شهیدان و بندگان شایسته و صالح خدا و آنان چقدر دوستان خوبی هستند.

خداوند انسان را دوست دارد و می‌خواهد از عذاب قبر و آتش

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۶۹.

جهنم نجات یابد. اما خود انسان، نمی‌خواهد! اگر انسان سعادت و خوشبختی دنیا و آخرت خود را بخواهد، قطعاً خداوند نه تنها مانع نمی‌شود، بلکه بسیار هم دوست دارد و راه‌های فراوانی را پیش روی او می‌گذارد تا به کمال و سعادت ابدی برسد.

این راه‌ها همان عبادت‌ها، اذکار و دعاهایی هستند که در باره‌ی فضیلت هر یک از آنها توضیح داده می‌شود.

به خاطر اهمیت موضوع و دانستن اینکه انسان پس از مرگ نابود نمی‌شود، بلکه زندگی تازه، جدید و همیشگی را آغاز می‌نماید، لازم است بدانیم سرنوشت انسان‌ها پس از مرگ طبق آیات قرآن و احادیث نبوی ﷺ چگونه خواهد بود تا تکلیف خود را روشن و وظیفه‌ی خود را نسبت به آن بدانیم و در آنجا که هیچ گونه راه گریزی وجود ندارد گرفتار نشویم.

سرنوشت انسان‌ها هنگام مرگ و پس از آن

۱ـ کافران و مشرکان که هنگام قبض روح فرشتگان مرگ بر آنان وارد شده و با وحشتناک‌ترین چهره در حالی که تمام بدن آنها را کتک کاری می‌کنند جان آنان را با سخت‌ترین شیوه می‌گیرند و سپس آنان را به جهنم می‌اندازند.

در این باره قرآن چنین می‌فرماید:

وَ لَو تَري إِذ يَتَوَفَّي الَّذينَ كَفَرُوا المَلٰئِكَةُ يَضرِبُونَ وُجُوهَهُم وَ أَدبارَهُم وَ ذُوقُوا عَذابَ الحَريق.[1]

اگر ببینی ای پیامبر هول وهراس کافران را بدانگاه که فرشتگان قبض روح جان کافران را می‌گیرند و سر و صورت و پشت و روی آنان را می‌زنند و به آنان می‌گویند بچشید عذاب سوزان جهنم را.

نمونه‌ی دیگری ازعذاب قبر و عالم برزخ عذاب فرعونیان است که خداوند متعال در قرآن چنین می‌فرماید:

النّارُ يُعرَضُونَ عَلَيهَا غُدُوًّا وَعَشِياً وَيَومَ تَقُومُ السّاعَةُ

---

۱. سوره‌ی انفال، آیه‌ی ۵۰.

أَدخِلُوٓا ءَالَ فِرعَونَ أَشَدَّ العَذَابِ[1]

وآن آتش دوزخ است که بامدادان وشامگاهان آنان بدان عرضه می‌شوند. (این عذاب برزخ ایشان است) و اما روزی که قیامت برپا می‌شود، (خدا به فرشتگان دستور می‌دهد) خاندان فرعون را به شدیدترین عذاب دچارسازید.

با این وجود ملاحظه می‌شود عذاب قبر وعالم برزخ حق است وهیچ گونه شک وشبه‌ای درآن وجود ندارد.

در باره‌ی چگونگی عذاب آن همین بس که به فرمایش رسول اکرم ﷺ توجه نماییم:

از پیامبر اکرم ﷺ روایت شده است که می‌فرماید:

کمترین عذاب جهنم یک جفت کفش آهنینی است که در داخل آتش داغ و سرخ شده است و کسی که آن را بپوشد مغز سر و آب دهان و بینی و بلغمش به جوش می‌آید.

نعمان بن بشیر (رض) می گوید: شنیدم که نبی اکرم ﷺ فرمودند:

إِنَّ أَهوَنَ أَهلِ النّارِ عَذَاباً يَومَ القيامَةِ رَجُلٌ عَلَى أَخمَصِ قَدَمَيهِ جَمرَتانِ يَغلي مِنهُما دِمَاغُهُ، كَمَا يَغلِي المِرجَلُ وَ

۱. سوره‌ی غافر، آیه‌ی ۴۶.

القُمقمُ.[1]

آسان‌ترین عذاب جهنمیان در روز قیامت از آن شخصی است که دو پاره آتش در گودی کفش‌هایش (کف پاهایش) گذاشته می‌شود که بر اثر آن مغز سرش به جوش می‌آید همان گونه ی که دیگ و ظرف عطار می‌جوشد.

۲ـ پاکان و اولیاء خدا که هنگام مرگ فرشتگان با زیباترین چهره بر آنان وارد می‌شوند، در حالی که بر آنان سلام می‌کنند و می‌گویند وارد بهشت شوید به خاطر اعمال نیک و شایسته‌ای که در دنیا انجام داده‌اید.

أَلَّذِينَ تَتَوَفّٰهُمُ المَلٰئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلامٌ عَلَيكُمُ ادخُلُوا الجَنَّةَ بِما كُنتُم تَعمَلُونَ[2]

پاکان و پرهیزکاران و کسانی که هنگام قبض روح آنان به آنها می‌گویند: درود و سلام بر شما وارد بهشت شوید به خاطر کارهای خوب و شایسته‌ای که انجام داده‌اید.

۱. به روایت بخاری، ج ۴، ص ۳۸۶، حدیث شماره‌ی ۶۵۶۲؛ مختصر صحیح بخاری، ج ۲ ص۶۴۳، حدیث۲۱۰۶.

۲. سوره‌ی نحل، آیه‌ی ۳۲.

خداوند در جای دیگری می‌فرماید:

يا اَيَّتُها النَفسُ المُطمَئِنَّةُ ارجِعِي اِلَي رَبِّكِ راضِيَةً مَّرضِيَةً فَادخُلِي فِي عِبادِي وَادخُلِي جَنَّتِي[1]

ای انسان آسوده خاطر و به آرامش رسیده. به سوی پروردگارت بازگرد در حالی که تو از خدا راضی و خشنودی و خداوند هم از تو راضی و خوشنود است. به میان بندگانم درآی (بندگان شایسته) و به بهشت من داخل شو (با شادمانی و خوشحالی)

در هنگام سئوال و جواب فرشتگان در قبر، خداوند قول آنها را ثابت می گرداند و به راحتی وآسانی جواب خواهند داد.

در این رابطه قرآن چنین می‌فرماید:

يُثَبِّتُ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللهُ مَا يَشَاءُ[2]

خداوند مؤمنان را به خاطر گفتار استوار (و عقیده‌ی پایدارشان) هم در این جهان (در برابر زرق و برق مادیات و بیم و هراس مشکلات محفوظ و مصون

---

۱. سوره‌ی فجر، آیه‌ی ۲۷ ـ ۳۰.

۲. سوره‌ی ابراهیم، آیه‌ی ۲۷.

می‌نماید) و هم در آن جهان (ایشان را در نعمت‌های فراوان و عطایای بی‌پایان، جاویدان و) ماندگار می‌دارد، و کافران را (در دنیا و آخرت) گمراه و سرگشته می‌سازد، و خداوند هرچه بخواهد انجام می‌دهد.

اوصاف بهشتی که نیکوکاران در آن زندگی می کنند

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ * فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ * يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ * كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ * يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ * لاَ يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلاَّ الْمَوْتَةَ الأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ[1]

پرهیزکاران در جایگاه امن و امانی هستند بدون هیچ خوف و ترسی * در میان باغ‌های بهشتی و چشمه‌های روان * آنان لباس‌های از حریر نازک و ضخیم می‌پوشند و در مقابل یکدیگر می‌نشینند* و زنان بهشتی و حوریان سیاه چشم با چشمان درشت را نیز به همسری آنان در می‌آوریم * آنان در آنجا هر میوه‌ای بطلبند و آرزو کنند بدون هیچ گونه رنج و زحمتی به آنان داده می‌شود و از هر نظر در امن و امان هستند *آنان در بهشت هرگز نه مرگی را می‌چشند (جز همان مرگ اولی در دنیا) و برای همیشه در آن جاویدان می‌مانند و خداوند آنان را از

---

۱. سوره‌ی دخان، آیه‌ی ۵۱-۵۶.

عذاب دوزخ محفوظ و مصون می‌دارد.

إِنَّ المُتَّقِينَ في جنّاتٍ و نَعِيمٍ * فاكِهِينَ بِمآ ءَاتاهُم رَبُّهُم وَ وَقاهُم رَبُّهُم عَذابَ الجَحِيمِ * كُلُوا وَاشرَبُوا هَنيئاً بِما كُنتُم تَعمَلُون * مُتَّكِئِينَ عَلَي سُرُرٍ مَّصفُوفَةٍ وَ زَوَّجنهُم بِحُورٍ عِينٍ * وَ الَّذينَ ءَامَنُوا وَاتَّبَعتُهم ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمنٍ أَلحَقنا بِهِم ذُرِّيَّتَهُم وَ ما أَلَتنهُم مِّن عَمَلِهِم مِّن شَيءٍ كُلُّ امرِيءٍ بِما كَسَبَ رَهِينٌ * وَ أَمدَد ناهُم بِفاكِهَةٍ وَ لَحمٍ مِّمّا يَشتَهُونَ * يَتَنازَعُونَ فِيها كَأساً لّا لَغوٌ فِيهَا وَ لَا تَأثِيم * وَ يَطُوفُ عَلَيهِم غِلمانٌ لَّهُم كَأَنَّهُم لُؤلُؤٌ مَّكنُونٌ * وَ أَقبَلَ بَعضُهُم عَلَي بَعضٍ يَتَساءَلُون * قالُوا إِنَّا كُنَّا قَبلُ في أَهلِنَا مُشفِقِينَ * فَمَنَّ اللهُ عَلَينا وَ وَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ[۱]

به راستی پرهیزکاران در میان باغ‌های بهشت و نعمت‌های فراوان جای دارند * و دربرابرچیزهای که خداوند بدیشان داده است شاد و خوشحالند و نعمت بزرگ‌تر از این، اینکه خدایشان آنان را از عذاب دوزخ محفوظ و مصون داشته است * به پاداش کارهای که کرده‌اید بخورید و بیا شامید نوش جان و گوارایتان باد * این در

۱. سوره‌ی طور، آیه‌ی ۱۷ ـ ۲۷.

حالی است که بر تخت‌های ردیف و کنار هم چیده تکیه زده‌اند و زنان سفید اندام و درشت چشم زیبای بهشتی را همسرشان نموده‌ایم * کسانی که خودشان ایمان آورده‌اند و فرزندانشان از ایشان در ایمان آوردن پیروی کرده‌اند در بهشت فرزندانشان را به‌ایشان ملحق می‌گردانیم بی آنکه ما اصلاً از عمل آنان چیزی بکاهیم چرا که هر کس در گرو کارهایی است که کرده است * پیوسته هر گونه میوه‌ای و گوشتی را که بخواهد و اشتها کند در اختیارشان می‌گذاریم * آنان در آنجا جام‌های (شراب طهور) را که نه بیهوده گویی و نه یاوه سرایی در آن است و نه با گناه همراه است از دست همدیگر می‌گیرند (و شادمان سر می‌کشند) * پیوسته نوجوانانی در گرداگرد آنان (برای خدمت گذاریشان) در چرخش و گردشند. انگار آنان مرواریدهای پنهان در صدف هستند * پرسش کنان روی به همدیگر می‌کنند * می‌گویند ما پیش از این (در دنیا) در میان خانواده و فرزندانمان بیمناک از خشم خدا و حساب و کتاب قیامت بودیم * سرانجام خداوند درحق ما لطف ومرحمت فرمود و از عذاب سراپا شعله‌ی دوزخ ما را به دور داشت.

خداوند حداقل در ۱۴۰ آیه دیگر از قرآن، بقره، آیه‌ی ۲۵ و ۸۲، آل عمران، آیه‌ی ۱۵، ۱۳۳ و ۱۳۶، نساء، آیه‌ی ۵۷، مائده، آیه‌ی ۸۵ و ۱۱۹، اعراف، آیه‌ی ۴۲، رعد، آیه‌ی ۳۵، ابراهیم، آیه‌ی ۲۳، حجر، آیه‌ی ۴۵ تا ۴۸، نحل، آیه‌ی ۳۲، حج، آیه‌ی ۱۴، ۲۳ و ۲۴، یس، آیه‌ی ۵۵، ۵۶، ۵۷ و ۵۸، زمر، آیه‌ی ۷۳، زخرف، آیه‌ی ۶۹ تا ۷۳، محمد، آیه‌ی ۵ و ۶، ۱۲ و ۱۵، ق، آیه‌ی ۳۱ تا ۳۵، قمر، آیه‌ی ۵۴ و ۵۵، الرحمن، آیه‌ی ۴۶ تا ۷۸، واقعه، آیه‌ی ۲۷ تا ۴۰، حدید، آیه‌ی ۲۱، حاقه، آیه‌ی ۲۱ تا ۲۴، (انسان) الدهر، آیه‌ی ۵ و ۶، ۱۲ تا ۲۲، نبأ، آیه‌ی ۳۱ تا ۳۶، بروج، آیه‌ی ۱۱، غاشیه، آیه‌ی ۸ تا ۱۶، و فجر، آیه‌ی ۳۰، از بهشت و نعمت‌های بهشتی نام برده است و این تنها نمونه‌های اندکی بود که بیان گردید.

۳ـ گروه دیگری از انسان‌های گنهکار که فرائض و عبادات دینی را انجام نداده‌اند هنگام مرگ و قبض روح در قبر و عالم برزخ گرفتار شده و از کرده‌ی خویش پشیمان می‌شوند و از خداوند می‌خواهند فرصتی دیگر به آنها بدهد و آنان را زنده کند تا به دنیا برگردند و گناهان گذشته را جبران کنند. ولی دیگر فایده‌ای ندارد و راه بازگشتی نیست. خداوند نیز چنین درخواست‌هایی را نمی‌پذیرد. چنانکه می‌فرماید:

حَتَّي إِذا جاءَ أَحَدَهُمُ المَوتُ قالَ رَبِّ ارجِعُونِ * لَعَلِّي
أَعمَلُ صالِحاً فيما تَرَكتُ كَلّا إِنَّها كَلِمَةٌ هُوَ قائِلُها وَ مِن

وَرائِهِم بَرزَخٌ اِلي يَومِ يُبعَثُونَ[۱]

تا آنگاه که مرگ یکی از آنها فرا می‌رسد می گوید: پروردگارا مرا به دنیا بازگردانید * باشد که اعمال صالح و شایسته‌ای را که می‌بایست انجام دهم و از آن غافل بودم انجام دهم (و جبران نمایم). نه این چنین نیست این سخنی است که او می گوید و اگر زنده شود هرگز آن را انجام نمی‌دهد و پیشاپیش آن برزخی است تا روزی که برانگیخته می‌شوند.

این حجاب و پرده (برزخ) است که نمی گذارد آنها به دنیا بازگردند. در آنجا نه می‌توانند اعمال شایسته‌ای انجام دهند و گذشته را جبران کنند و نه اعمال فاسد و ناپاکی را که انجام داده‌اند از بین ببرند و پیوسته در قبر معذب‌اند و تا روز قیامت همچنان با همان وضع خواهند ماند.

حال فرضاً کسی که در قبر گرفتار شده ماییم و از خداوند درخواست بازگشت به دنیا را کرده‌ایم و خداوند نیز خواسته‌ی ما را پذیرفته است. بیایید کمر همّت ببندیم و برای جبران گناهان و تکمیل عبادات و انجام اعمال شایسته آماده شویم. بسیار سخت و مشکل نیست. فرصت خوبی است که تا زنده‌ایم بکوشیم و رضایت حق تعالی

---

۱. سوره‌ی مؤمنون، آیه‌ی ۹۹ ـ ۱۰۰.

را جلب نماییم.

عمری که سپری شده دیگر باز نمی‌گردد و این آرزو و درخواست باطلی است که از خدا بخواهیم عمر تازه‌ای به ما بدهد و زندگی را از نو شروع کنیم. با این حال، از طرف خداوند رئوف و مهربان راه‌هایی برای جبران گناهان گذشته‌ی انسان باز گذاشته شده است که یکی ازآنها توبه از گناهان گذشته است. اگر این لطف و مهربانی خداوند نبود هلاکت و بدبختی گناهکاران حتمی بود.

توبه عامل مؤثر در بخشش گناه و داروی آن

خداوند بلند مرتبه با علم به اینکه زمینه‌ی گناه در انسان وجود دارد، راه‌های عفو یا بخشش آنها را در نظر گرفته است تا فرد گناهکار بتواند خود را از منجلاب معاصی نجات دهد و رضایت و خوشنودی خداوند را دوباره بازیابد. احادیث حضرت رسول (ص) و آیات مربوط به توبه در قرآن بیانگر خوشنودی خداوند از توبه‌ی بندگان خود از گناه می‌باشد.

شایان ذکر است که توبه‌کردن کار بسیار سختی نیست و روش و فعل مخصوصی ندارد تا از دیگران کمک بگیریم یا نزد شخص خاصی رفته و از او کمک و یاری بطلبیم. کافی است که به خود آییم و قلباً و با نیت خالص در پیشگاه خداوند از گناهان و معاصی دست کشیده و به هیچ وجهی به آنها روی نیاوریم.

رحم و شفقت خداوند نسبت به توبه کردن بندگان

یک روز در حالی که پیامبر اکرم ﷺ در میان یارانش بود، گروهی اسیر را آوردند. در میان اسراء زنی بود که با نگرانی و ناراحتی زیادی

دنبال بچه‌اش می‌گشت و آرام و قرار نداشت و همه جا را جست‌وجو می‌کرد تا اینکه بچه‌اش را پیدا کرد. او را به شدّت به سینه‌اش چسباند و سپس او را شیر داد. صحنه‌ی تأثیرگذاری بود. پیامبراکرم ﷺ به یارانش فرمود: آیا فکر می‌کنید این مادر فرزندش را درون آتش می‌اندازد؟

گفتند: نه. سوگند به خدا این کار را نمی‌کند.

پیامبر ﷺ فرمود: خداوند نسبت به بندگانش از این مادر نسبت به فرزندش با رحم‌تر است.

اصل حدیث چنین است.

قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْيٌ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنْ السَّبْيِ قَدْ تَحْلُبُ ثَدْيَهَا تَسْقِي إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وَأَرْضَعَتْهُ فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَرَوْنَ هَذِهِ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ قُلْنَا لَا وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ فَقَالَ لَلهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا.[1]

و در جای دیگرمی فرماید:

اللهُ أفرَحُ بِتَوبَةِ العَبدِهِ مِن رَجُلٍ نَزَلَ مَنزِلاً و به مَهلَكَةٌ وَمَعَهُ

---

۱. متفق علیه. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۲۷۵۴ و ۷۱۵۴؛ بخاری حدیث شماره‌ی ۵۹۹۹.

رَاحِلَتُهُ عَلَيهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَوَضَعَ رَأسَهُ فَنَامَ نَومَةً فَاستَيقَظَ وَقَد ذَهَبَت رَاحِلَتُهُ حَتَى اشتَدَ عَلَيهِ الحَر و العَطَشُ أو ما شاء الله قال أَرجِعُ إِلى مَكاني فَرَجَعَ فَنَامَ نَومَةً ثُمَ رَفَعَ رَأسَه فَإذا رَاحِلَتُهُ عِندَهُ[۱]

خداوند به توبه‌ی بنده‌ی خود خوشنودتر از آن مردی است که جایی فرود می‌آید که در آن خطر هلاک شدن است و شترش همراه او است که غذا و آب او بر آن شتر است، او می‌خوابد و خوابی سبک می‌کند، وقتی بیدار می‌شود می‌بیند شترش رفته است (آنگاه دنبال شتر می‌رود) تا گرمی و تشنگی و آنچه خداوند خواسته است براوغلبه می‌کند. او با خود می‌گوید که به همان جای باز می‌گردم و باز می‌گردد واندکی می‌خوابد، چون سراز خواب بر می‌دارد، ناگهان می‌بیند که شترش نزد اوست

میزان رحم الهی نسبت به بندگانش

پیامبر اکرم ﷺ در حدیثی که متفق علیه می‌باشد میزان رحم

---

۱. به روایت بخاری حدیث شماره‌ی ۶۳۰۸، کتاب دعاها، ج ۴، ص ۲۷۴، ترجمه دکتر طاهر لاوژه؛ مسلم ۷۱۳۱.

ورحمت خود را نسبت به بندگانش چنین بیان می کند.

جَعَلَ اللهُ الرَّحمَةَ فِي مِائَةَ جُزءٍ فَأَمسَكَ عِندَهُ تِسعَةً وَتِسعِينَ جُزءاً وَأَنزَلَ فِي الأَرضِ جُزءاً وَاحِداً فَمِن ذَلِكَ الجُزءِ يَتَرَاحَمُ الخَلقَ حَتَّى تَرفَعُ الفَرسَ حَافِرَهَا عَن وَلَدِهَا خَشيَةَ أَن تُصِيبَهُ.[۱]

خداوند رحمت خود را به صد قسم تقسیم کرده است، نودو نه قسم آن را پیش خود نگه داشته، یک قسم را به زمین فرستاده است با این یک قسم است که مردم به هم رحم ومحبت می‌نمایند، حتی اسب که سمش را به آرامی از روی کره‌اش برمی دارد تا به آن آسیبی نرسد مقداری از این قسمت به آن رسیده که این همه نسبت به کره‌اش مهربان وعلاقه مند است.

و در حدیثی دیگر که امام مسلم آن را روایت کرده است با اندکی تغیر این گونه آمده است.

بازهم پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید:

إِنَّ اللهَ خَلَقَ يَومَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرضَ مِائَةَ رَحمَةٍ كُلُّ رَحمَةٍ طِبَاقَ مَا بَينَ السَّمَاءِ وَالأَرضِ فَجَعَلَ مِنهَا فِي الأَرضِ رَحمَةً فَبِهَا تَعطِفُ الوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالوَحشُ وَالطَّيرُ

۱. به روایت بخاری حدیث شماره‌ی ۶۰۰۰. ج ۴، ص ۱۴۱.

بَعضُهَا عَلَى بَعضٍ فَإِذَا كَانَ يَومُ القِيامَةِ أَكمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحمَةِ[۱]

به تأکید خداوند زمانیکه آسمان‌ها وزمین را آفرید یکصد رحمت آفرید. وهررحمتی برابربا فاصله‌ی آسمان و زمین است. یک جزء آن را در دنیا قرار داده است و نود و نه جزء آن را ذخیره کرده است. وقتی روز قیامت آمد آن نود و نه جزء دیگر را با این یک جزء تکمیل می کند.

توبه از دید گاه قرآن

خداوند در قرآن به پیامبر می‌فرماید:

قُل يَا عِبادِيَ الَّذِينَ أَسرَفُوا عَلي أَنفُسِهِم لا تَقنَطُوا مِن رَّحمَةِ الله إِنَّ اللهَ يَغفِرُ الذُّنوب جَميعاً إِنَّهُ هُوَ الغَفُورُ الرَّحِيمُ[۲]

ای پیامبراز قول خدا به مردم بگو ای بند گانم ای کسانی که در گناه زیاده روی کرده‌اید، از لطف و رحمت خداوند مأیوس و نا اُمید نشوید قطعاً خداوند همه‌ی گناهان را می‌بخشد چرا که او بسیار آمرزنده و مهربان

۱. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۲۷۵۳ و ۷۱۵۳.

۲. سوره‌ی زمر، آیه‌ی ۵۳.

است.

آری خداوند به قدری مهربان است که تمام گناهان را می‌بخشد و دوست ندارد هیچ مسلمانی به جهنم برود و یا تا آخر و ابد در جهنم بماند. او می‌خواهد ما از گناهان برگشته و پشیمان شویم و از هواهای نفسانی و شیطانی پیروی نکنیم. چندان هم مشکل نیست کافی است انسان به خود آید و از خداوند طلب مغفرت و بخشش نماید قطعاً خداوند خودش فرموده او را می‌بخشد و بسیار هم خوشحال می‌شود. و اما توبه فقط با زبان و گفتار نیست، بلکه با عمل و تغییر در رفتار است. یعنی ترک گناهان و انجام اعمال شایسته.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ[1]

به هر حال، پروردگارت نسبت به کسانی که از روی حماقت و سفاهت (انسانی، و غفلت از عواقب امور به سبب غلبه‌ی شهوات نفسانی) کارهای بد می‌کنند و بعد از آن توبه می‌نمایند (و با انجام حسنات و عبادات به سوی خدا برمی‌گردند) و به اصلاح (حال و جبران گذشته‌ی خود) می‌پردازند، بس آمرزنده و مهربان است.

---

۱. سوره‌ی نحل، آیه‌ی ۱۱۹.

آیا خداوند خواهان عذاب دادن بندگان است؟

قطعاً چنین نیست و خداوند نه تنها خواهان عذاب دادن بندگان نیست، بلکه می‌خواهد بنده با انجام دادن اعمال صالح و شکرگزاری از نعمت‌های خدادادی از عذاب جهنم نجات پیدا کند، و به سعادت ابدی دست یابد.

در این رابطه خداوند چنین می‌فرماید:

مَا يَفْعَلُ اللهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللهُ شَاكِرًا عَلِيمًا.[1]

خداوند چه نیازی به عذاب دادن شما دارد اگر شکرگزاری کنید و ایمان بیاورید؟ پروردگار شکرگزار (طاعت و عبادت بندگان و) آگاه (از اعمال و نیّات همگان) است.

و اگر بنده توبه کند، خداوند را آمرزنده و مهربان خواهد یافت.

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللهَ يَجِدِ اللهَ غَفُورًا رَحِيمًا[2]

هر کس که کار بدی بکند یا (با ارتکاب معاصی) بر

---

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۱۴۷.

۲. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۱۱۰.

خود ستم کند، سپس (دست دعا به سوی خدا بردارد و) از خدا آمرزش بطلبد، (از آنجا که درگاه توبه همیشه باز است) خدارا آمرزنده‌ی (گناهان خویش و) مهربان (در حق خود) خواهد یافت.

و در جای دیگر خداوند می‌فرماید:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا[۱]

مگر کسانی (از ایشان) که توبه کنند و برگردند و به اصلاح (اعمال و نیّات خود) بپردازند و به خدا متوسّل شوند و آئین خویش را خالصانه از آن خدا کنند (و فقط و فقط او را بپرستند و به فریاد خوانند و خالق و رازق دانند). پس آنان اززمره‌ی مؤمنان خواهند بود (و پاداش مؤمنان را خواهند داشت) وخداوند به مؤمنان پاداش بزرگ خواهد داد.

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۱۴۶.

شرایط پذیرفتن توبه

۱ـ دست کشیدن از معاصی و گناهان و برگشتن به پیشگاه الهی.
۲ـ تسلیم شدن بی قید و شرط در برابر فرمان‌ها و اوامر خداوند
۳ـ پیروی از احکام الهی در گفتار و کردار.
۴ـ دوری از دوستان نا اهل و مجالسی که زمینه را برای گناه کردن ایجاد می‌نماید.

قبول توبه از کسانی که عمل فاحشه و گناه بزرگی انجام داده‌اند

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ * أُوْلَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ[۱]

و کسانی که دچار گناه کبیره‌ای (قتل ـ زنا) شدند و یا با انجام سایر گناهان بر خود ظلم کردند. به یاد خدا می‌افتند و از کرده‌ی خویش پشیمان می‌شوند و خواستار

۱. سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۳۵-۱۳۶.

آمرزش می‌شوند. به جز خدا کیست؟ که گناهان را ببخشد و با علم و آگاهی بر گناهی که انجام داده‌اند پافشاری و اصرار نمی‌کنند و به سوی خداوند باز می‌گردند و آنان می‌دانند که خداوند توبه‌ی توبه کاران را می‌پذیرد. آن چنان پرهیزکارانی پاداششان آمرزش خدایشان و باغ‌های بهشتی است که در زیر آنها جویبارها روان است و برای همیشه در آنجا ماندگارند. واین پاداش نیکی است که بهره و نصیب کسانی میگردد که اهل عملند و برابر فرمان خدا کار می‌کنند.

تبدیل کردن گناهان گذشته توبه کاران به حسنات ونیکیها

خداوند نه تنها توبه را می‌پذیرد، بلکه اگر توبه، واقعی باشد، تمام بدی‌ها و گناهان گذشته‌ی فرد توبه‌کننده به حسنات و نیکی‌ها تبدیل می‌شوند.

... اِلّا مَن تَابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ عَمَلاً صالِحاً فَاُلئِکَ یُبَدِّلُ اللهُ سَیئاتِهِم حَسَناتٍ وَ کانَ اللهُ غَفُوراً رَّحِیماً * وَ مَن تابَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَاِنَّهُ یَتُوبُ اِلیَ اللهِ مَتاباً[1]

۱. سوره‌ی فرقان، آیه‌ی ۷۰-۷۱.

مگر کسی که توبه کند و ایمان آورد و عمل صالح و شایسته انجام دهد که خداوند گناهان چنین کسانی را می‌بخشد و بدی‌ها و گناهان گذشته‌ی او را تبدیل به حسنات می‌کند و خداوند آمرزنده و مهربان است و کسی که توبه کند و عمل صالح و شایسته انجام دهد و کاملاً به سوی خدا باز می‌گردد.

پس شگفت نیست که خداوند گناهان گذشته را به خوبی‌ها تبدیل کند. چون که کار خداوند بی مانند و مثال است.

علاوه بر آیات مذکور خداوند حداقل در ۳۹ آیه‌ی دیگر در قرآن از توبه سخن گفته است. از جمله در سوره‌ی: بقره، آیه‌ی ۱۶۰، آل عمران، آیه‌ی ۸۹، نساء، آیه‌ی ۱۷ و ۱۸، ۶۴، ۱۰۶، ۱۱۰، ۱۱۶، ۱۶۴، مائده، آیه‌ی ۳۴، ۳۹ و ۷۴، اعراف، آیه‌ی ۱۵۳، انفال، آیه‌ی ۳۳، انعام۵۴، توبه، آیه‌ی ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۱۲، و ۱۱۷، هود، آیه‌ی ۳، نحل، آیه‌ی ۱۱۹، اسراء، آیه‌ی ۲۵، مریم، آیه‌ی ۶۰، طه، آیه‌ی ۸۲، نور، آیه‌ی ۵ و ۳۱، قصص، آیه‌ی ۶۷، زمر، آیه‌ی ۵۴، غافر، آیه‌ی ۳، فصلت، آیه‌ی ۶، شوری، آیه‌ی ۲۵، محمّد، آیه‌ی ۱۹، ذاریات، آیه‌ی ۱۷ و ۱۸، تحریم، آیه‌ی ۴ و ۸، نوح، آیه‌ی ۱۰، ۱۱ و ۱۲، و نصر، آیه‌ی۳.

توبه‌ی فرعون‌آسا

لازم به ذکر است که توبه زمانی پذیرفته می‌شود که فرد پس از انجام گناه به مضرات آن پی ببرد و فوراً به درگاه خداوند رو بیاورد و از عمل خویش اظهار پشیمانی کند. نه اینکه از روی آگاهی بر انجام دادن گناه پافشاری نماید و از توبه غافل شود تا اینکه زمان مناسب برای توبه کردن از دست برود و زمانی برسد که هیچ سودی نداشته باشد و خداوند توبه‌ی او را قبول نکند. مانند: توبه‌ی فرعون که خداوند درباره‌ی اوچنین می‌فرماید:

... حَتَّي إِذا أَدرَكَهُ الغَرقُ قَالَ أَمَنتُ أَنَّهُ لا اِلهَ الَّا الَّذِيءامَنَت بِهِ بَنُوا اِسرائيلَ وَأَنا مِنَ المُسلِمِينَ * ءالآنَ وَ قَدعَصَيتَ قَبلُ وَ كُنتَ مِنَ المُفسِدِينَ[۱]

تا آنجا که آب از هر طرف فرعون را فرا گرفت و او را در خود پیچید و در این هنگام بود که گفت ایمان دارم که خدایی وجود ندارد مگر خدایی که بنی اسرائیل به او ایمان آورده‌اند. و من از جمله‌ی فرمان برداران او هستم«۹۰» آیا حالا که مرگت فرا رسیده است و دیگر توبه پذیرفتنی نیست از عمل خود پشیمانی و توبه می‌کنی؟ دیگر فایده‌ای ندارد و قبلا تو سرکش و تبهکار

---

۱. سوره‌ی یونس، آیه‌ی ۹۰ ـ ۹۱.

بودی (ما امروز لاشه‌ی تو را نگه می‌داریم تا عبرتی باشد برای آیندگان).

نمونه‌هایی از پذیرش توبه‌ی گناهکاران طبق احادیث نبوی ﷺ:

در زمان حضرت موسی (ع) مدتی باران نیامد و خشکسالی شد. قوم بنی‌اسرائیل نزد حضرت موسی (ع) رفتند و گفتند: از خداوند طلب باران کن. وقتی حضرت موسی (ع) از خداوند درخواست باران کرد.

خداوند به او گفت: در میان مردم بنی اسرائیل که برای طلب باران به بیرون از شهر رفته‌اند، مردی هست که چهل سال است گناه می‌کند و از فرمان خدا سرپیچی می‌کند و به خاطر او است که باران نمی‌بارد. یک نفر ندا دهد تا او از جمع حاضران بیرون برود. آن وقت باران خواهد بارید.

کسی ندا داد: ای کسی که مدت چهل سال است که با گناه و سرکشی با خدا جنگ و ستیز می‌کنی! از میان ما بیرون برو. به خاطر تو است که باران نمی‌بارد.

آن بنده‌ی گناه‌کار برخاست و به اطراف نگریست و هیچ کسی را ندید که بیرون آمده باشد. دانست که منظور خود او است.

با خود گفت: اگر من بیرون بروم در میان بنی‌اسرائیل رسوا می‌شوم.

اگر هم بنشینم و با آنان باشم، باران نمی‌بارد و مـردم محـروم مـی‌شـوند. ناچار با پشیمانی سر در گریبان فرو برد و گفت: پروردگارا! چهـل سـال گناه و سرکشی کـرده‌ام تـو بـه مـن مهلـت دادی. اینـک فرمـانبردار بـه پیشگاه تو آمده‌ام، مرا بپذیر.

هنوز سخن او تمام نشده بود که ابر سفیدی پدیدار گشت و باران بـه شدت باریدن گرفت.

حضرت موسی (ع) گفت: خدایا آمدن این باران به چه دلیلـی بـود؟ در حالی که کسی از میان مردم بیرون نرفته است.

خداوند فرمود: به خاطر همان کسی که به خاطر او باران نمی‌بارید.[۱]

همچنین پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید:

أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَسَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ فَدُلَّ عَلَى رَاهِبٍ فَأَتَاهُ فَقَالَ إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ فَقَالَ لَا فَقَتَلَهُ فَكَمَّلَ بِهِ مِائَةً ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ فَدُلَّ عَلَى رَجُلٍ عَالِمٍ فَقَالَ إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ فَقَالَ نَعَمْ وَمَنْ يَحُولُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ التَّوْبَةِ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كَذَا وَكَذَا فَإِنَّ بِهَا أُنَاسًا يَعْبُدُونَ اللهَ فَاعْبُدْ اللهَ مَعَهُمْ وَلَا تَرْجِعْ إِلَى أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضُ سَوْءٍ

۱. ابن قدامة المقدسی: کتاب التوابین ص ۶۹ ـ ۷۰.

فَانْطَلَقَ حَتَّى إِذَا نَصَفَ الطَّرِيقَ أَتَاهُ الْمَوْتُ فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ فَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ جَاءَ تَائِبًا مُقْبِلًا بِقَلْبِهِ إِلَى اللهِ وَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ إِنَّهُ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ فَقَالَ قِيسُوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ فَإِلَى أَيَّتِهِمَا كَانَ أَدْنَى فَهُوَ لَهُ فَقَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ أَدْنَى إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ فَقَبَضَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ.[1]

در زمان‌های پیش از شما مردی بود که نود و نه نفر را کشته بود. از مردم پرسید که داناترین شما کیست؟ وی را به راهبی راهنمایی کردند. نزد راهب آمد و اعتراف کرد که نود و نه نفر را کشته آیا توبه‌ای برای او وجود دارد؟ راهب گفت نه! آن شخص راهب را هم کشت و صد نفر را تکمیل کرد آنگاه از عالمترین مردم پرسید او را به عالمی راهنمایی کردند نزد عالم آمده و اعتراف کرد که صد نفر را کشته است. آیا راهی برای توبه‌اش وجود دارد؟ عالم گفت: بله! چه کسی می‌تواند بین او و

---

۱. متفق علیه: به روایت مسلم حدیث شماره‌ی ۲۷۶۶ و ۷۱۸۴؛ بخاری حدیث شماره‌ی ۳۷۳ ـ ۳۷۴. بر گرفته از ریاض الصالحین، ص۱۸، حدیث ۲۰/۸ ترجمه‌ی عبدالله خاموش هروی.

بین توبه مانع شود؟ برو به سرزمین فلان و فلان در آنجا مردمی هستند که خداوند را می‌پرستند. تو هم با آن مردم عبادت کن و به سرزمین خویش برنگرد. چون این سرزمین جای بدی است. آن مرد رفت و در نیمه‌ی راه مرگش فرا رسید. فرشتگان رحمت و عذاب بر سرش اختلاف کردند ملائکه‌ی رحمت گفتند: این شخص توبه نموده و از دل به سوی خدا رو آورده است و ملائکه‌ی عذاب گفتند که او هرگز کاری انجام نداده است. فرشته‌ای به صورت آدمی از راه رسید و او را حَکَم در میان خود قرار دادند. وی گفت: هر دو زمین را اندازه بگیرید به هر یک نزدیک‌تر بود از آنش قرار دهید آنها هم هر دو زمین را اندازه گرفتند. دیدند به سرزمین مطلوبش که قصد آن را داشته نزدیک‌تر است و ملائکه‌ی رحمت روحش را قبض کردند. و خداوند گناهانش را بخشید و او را مورد رحمت خویش قرار داد.

خداوند نه تنها نسبت به مسلمانان رؤف و مهربان است بلکه نسبت به کافران نیز رحم دارد و می‌فرماید: اگر ایمان آورده و توبه کنند از گناهان گذشته‌ی آنان می گذرم.

قُل لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَنتَهُوا يُغفَر لَهُم ما قَد سَلَفَ[۱]

ای پیامبر ﷺ به کافران بگو (درگاه توبه همیشه باز است.) و اگر (از کفر و عناد) دست بردارند گذشته‌ی اعمالشان بخشوده می‌شود.

در حدیثی که امام مسلم روایت کرده است، رسول اکرم ﷺ می‌فرماید:

إِنَّ اللهَ تَعالي يَبسُطُ يَدَهُ بِاللَّيلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهارَ، وَ يَبسُطُ يَدَهُ بِالنَّهارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيلِ حَتَّي تَطلُعَ الشَّمسَ مِن مَغرِبِها[۲]

به راستی خداوند سبحانهٔ و تعالی دست رحمت خویش را به شب می‌گستراند تا توبه‌ی کسی را که در روز گناه کرده قبول نماید. و یَد خویش را به روز می‌گستراند تا توبه‌ی گناه کار شب را بپذیرد. تا آفتاب از مغرب طلوع کند.

لازم است کمی تأمل کنیم و با خود بیندیشیم که آیا به قدری که خداوند سبحانه و تعالی نسبت به بندگانش دلسوز و مهربان است، ما

---

۱. سوره‌ی انفال، آیه‌ی ۳۸.

۲. به روایت مسلم ۷۱۶۵. برگرفته از کتاب ریاض الصالحین، ص ۱۴و۱۵. حدیث شماره ۱۶/۴.

بندگان خدا نسبت به خود دلسوز و مهربان هستیم! این همه لطف و بخشش و دلسوزی و مهربانی چرا؟ به خاطر این است که ما بندگان به جهنم نرویم و در آتش جهنم نسوزیم. سوختن ما در آتش جهنم و عذاب و عقاب ما هیچ ضرری به خداوند متعال نمی‌رساند. بلکه همه‌ی اینها به خاطر لطفی است که پروردگار در حق ما بندگان می کند و در میان همه‌ی مخلوقات انسان را برتری داده و کرامت بخشیده است. آیا جای تأسف و افسوس نیست که به خود نیاییم و آنچه مایه‌ی خیر و برکت ما در دنیا و آخرت می‌شود، انجام ندهیم؟ پس بیایید با هم این اعمال را (عبادات و اذکار و توبه کردن از گناهان) که خداوند برای رهایی ما از آتش جهنم و وارد شدن ما به بهشت برین در نظر گرفته است، انجام دهیم؛ باشد که رستگار شویم!

فضایل عبادات (درمان گناهان)

عباداتی که انجام می‌دهیم فقط یک امر تعبدی نیست بلکه هزاران خیر و برکت و منفعت در آن نهفته است و اگر فرد آنها را بداند با شوق و رغبت و میل باطنی انجام می‌دهد و هرگز از آنها دست نمی‌کشد.

هم اکنون به نمونه‌های از فضایل عبادات اشاره می‌کنیم.

فضیلت وضو گرفتن برای ادای نماز:

طبق فرمایش رسول اکرم ﷺ هر گاه مسلمانی با نیت خالص خود را برای وضو گرفتن آماده می‌کند، هنگام شستن صورت تمام گناهانی که به وسیله‌ی چشمانش (نگاه کردن) انجام گرفته است، همراه با ریختن آب وضو از صورتش پاک می‌شود. هنگامی که دست‌هایش را بشوید، هر گناهی را که به وسیله‌ی دستهایش انجام شده است، پاک می‌شود. وقتی که پاهایش را بشوید، هر گناهی که به وسیله‌ی پاهایش انجام گرفته است، پاک می‌شود.

اصل حدیث به شرح زیر است:

إذا تَوَضأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِم ـ أَوِ الْمُؤمِنُ ـ فَغَسَلَ وَجهَهُ، خَرَجَ مِن وَجهِهِ كُلُّ خَطيئَةٍ نَظَرَ اِلَيها بِعَينَيهِ مَعَ الماء، أَو مَعَ آخِرِ قَطرِ الماءِ فَاِذا غَسَلَ يَدَيهِ، خَرَجَ مِن يَدَيهِ كُلُّ خَطيئَةٍ كان بَطَشَتها يَداهُ مَعَ الماءِ، أَو مَعَ آخِرِ قَطرِ الماءِ، فَاِذا غَسَلَ رَجلَيهِ، خَرَجَت كُلُّ خَطيئَةٍ مَشَتها رِجلاهُ مَعَ الماءِ، أَو مَعَ آخِرِ قَطرَ الماءِ، حَتّي يَخرُجَ نَقِياً مِنَ الذُّنوبِ[1]

در حدیثی دیگر که امام بخاری و مسلم روایت کرده‌اند، رسول اکرم ﷺ فرمود:

إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ.[2]

امَّتم را در روز قیامت از آثار وضوی شان دست و پا و صورتشان از سفیدی می‌درخشد (غُر و مُحجَل) نامیده می‌شوند.

در حدیث دیگری رسول اکرم ﷺ می‌فرماید:

---

۱. به روایت مسلم ۲۴۴/۴۶۵؛ برگرفته از کتاب ریاض الصالحین، ص ۶۲۷، شماره‌ی ۱۰۲۸/۵.

۲. متفق علیه. همان منبع شماره‌ی ۱۰۲۴/۱. (مسلم ۶۰۳) و (بخاری ج ۱، ص ۱۰۶، حدیث شماره ۱۳۶.)

مَن تَوَضَأَ فَأَحسَنَ الوُضُوءَ خَرَجَت خَطاياهُ مِن جَسَدِهِ حَتَّي تَخرُجَ مِن تَحتِ أَظفارِهِ[1]

کسی که وضو بگیرد و خوب وضو بگیرد، گناهانش از بدنش خارج می‌شوند تا از زیر ناخون‌هایش بیرون می‌رود.

در حدیث دیگری که امام مسلم روایت کرده است، پیامبر اسلام فرموده است:

مَنْ تَوَضَّأَ هَكَذَا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَكَانَتْ صَلاَتُهُ وَمَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ نَافِلَةً[2]

اگر کسی که این گونه مانند پیامبر ﷺ وضو بگیرد گناهان گذشته‌اش بخشیده می‌شود و نماز خواندن و رفتن او به مسجد برایش نافله و سنت می‌شود.

فضیلت نماز خواندن

نماز وسیله و رحمتی است از طرف خداوند سبحانه و تعالی برای

---

۱. به روایت مسلم (حدیث شماره ۶۰۰)، ریاض الصالحین، ص ۶۲۷ شماره‌ی ۱۰۲۶/۳.

۲. همان منبع، حدیث شماره‌ی ۱۰۲۷/۴.

باز داشتن مسلمانان از گناهان و فحشاء و منکرات. یعنی کسی که در حقیقت نماز بخواند و اهمیت آن را درک کند، از فحشاء و منکرات دوری می کند.

مصداق این فرموده‌ی خداوند متعال در قرآن است.

إِنَّ الصَّلاةَ تَنهَي عَنِ الفَحشاءِ وَ المنكَرِ[۱]

به راستی نماز انسان را از گناه و بدی‌ها باز می‌دارد.

یعنی سدی در برابر گناهان می‌شود تا شخص نماز خوان مرتکب آنها نشود. و اگر احیاناً مرتکب گناه شد خواندن نماز کفاره‌ی آن می‌شود و گناه را پاک می کند.

خداوند می‌فرماید:

وَ أَقِمِ الصَّلاةَ طَرَفَيِ النَّهارِ وَ زُلفاً مِنَ اللَّيلِ إِنَّ الحَسَناتِ يُذهِبنَ السَّيئاتِ ذالکَ ذِكري لِلذّاكِرينَ[۲]

و نماز را به جا بیاورید در دو طرف روز (صبح و عصر) و در اوایل شب (مغرب و عشاء) چنانکه شایسته است. به راستی که نیکی‌ها (نمازهای پنجگانه) گناهان و بدی‌ها را از بین می‌برد. این پند و نصیحت برای کسانی است که پند پذیر هستند.

---

۱. سوره‌ی عنکبوت، آیه‌ی ۴۵.

۲. سوره‌ی هود، آیه‌ی ۱۱۴.

و باز می‌فرماید:

لَئِن أَقَمتُمُ الصَّلاةَ وَ ءاتَیتُمُ الزَّکاةَ وَ ءامَنتُم بِرُسُلِي لَأُکَفِّرَنَّ عَنکُم سَیئاتِکُم وَ لَأُدخِلَنَّکُم جَنّاتٍ تَجري مِن تَحتِهَا الأَنهارُ[1]

اگر نماز بخوانید و زکات مال را بدهید و به پیامبرانم ایمان بیاورید. شما را به باغ‌هایی در بهشت وارد می‌کنم که رودها و نهرهایی از زیر درختان آن جاری است.

پیامبر اکرم ﷺ نیز در باره‌ی بخشودن گناهان توسط نماز می‌فرماید:

ما مِن إِمرِيٍ مُسلِمٍ تَحضُرُهُ صَلاةٌ مَکتُوبَةٌ فَیُحسِنُ وُضُوءَها وَ خُشُوعَها وَ رُکُوعَها اِلَّا کانَت کَفّارَةً لِّما قَبلَها مِنَ الذُّنُوبِ ما لَم یُؤتَ کَبیرَةٌ وَ ذالکَ الدَّهرَ کُلَّهُ) [2]

هیچ مسلمانی نیست هنگام نماز فریضه‌اش برسد و او خوب وضو بگیرد و خشوع و رکوع نماز را رعایت کند و انجام دهد به نحو احسن، مگر اینکه کفاره‌ای برای گناهان پیش از آن تا زمانی که گناهان کبیره انجام نشده باشد. و این امر برای همیشه باقی است.

---

۱. سوره‌ی توبه، آیه‌ی ۱۲.

۲. به روایت مسلم. برگرفته از کتاب ریاض الصالحین، ص ۶۳۵. ترجمه: عبدالله خاموش هروی. حدیث ۱۰۴۶/۵.

به عبارت دیگرهیچ مسلمانی نیست که وقت نماز فرضش برسد و او به نحو احسن وضو بگیرد و نماز را خاشعانه و متواضعانه بخواند و رکوع و سجودش را خوب انجام دهد مگر اینکه کفاره‌ی گناهانش می‌شود.

حضرت رسول اکرم ﷺ چه قدر زیبا فرموده است که نمازهای پنج‌گانه برای پاک کردن گناهان مانند نهر آبی می‌ماند که در مقابل منزل ما مسلمانان می‌گذرد. هر کسی روزی پنج بار از آن نهر آب خود را شست‌وشو دهد، آیا ناپاکی و پلیدی از بدن او باقی می‌ماند؟

أَرَأَيتُم لَو أَنَّ نَهَراً بِبابِ أَحَدِكُم يَغتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَومٍ خَمسَاً، ما تَقُولُ: ذالِکَ يُبقِي مِن دَرَنِهِ»؟ قالُوا: لا يُبقِي مِن دُرَنِهِ شَيأً، قالَ: «فَذالکَ مِثلُ الصَّلَواتِ الخَمسِ يَمحُو اللهُ بِهِ الخَطايا.[1]

اگر مقابل منزل کسی نهر آبی باشد و او روزی پنج بار در آن غسل نماید. آیا به نظر شما چرکی بر بدن او باقی می‌ماند؟ صحابه عرض کردند: خیر، رسول الله ﷺ فرمود: نمازهای پنج گانه چنین اند یعنی خداوند به وسیله‌ی آنها گناهان را از بین می‌برد.

---

۱. به روایت بخاری۵۲۸، ج ۱، ص ۲۹۱. مختصر صحیح بخاری، ج ۱، ص ۲۰۴ ترجمه: عبدالقادر ترشابی.

لازم به ذکر است که انسان بنا به سرشت انسان بودن، گناه می‌کند. چون در وجود او هم عقل وجود دارد و هم شهوت و این دو، همیشه در جنگ و ستیز هستند. قوه‌ی شهوانی همیشه انسان را به سوی زشتی‌ها و بدی‌ها سوق می‌دهد و عقل به سوی منطق و تقوی سوق می‌دهد. تا کدام یک غالب شود! این امر نیز از پیامبر ﷺ نقل شده است.

مولوی نیزدر این باره سروده است:

در حدیث آمد که یزدان مجید
خلق عالم را سه گونه آفرید
یک گروه خود جمله عقل و علم و جود
آن فرشته است و نداند جز سجود
نیست اندر عنصرش حرص و هوا
نور مطلق زنده ا ز عشق خدا
یک گروه دیگر ز دانش تهی
هم چون حیوان از علف در فربهی
او نبیند جز که اصطبل و علف
از شقاوت غافل است از شرف
این سومی هست آدمیزاد و بشر
از فرشته نیمی و نیمی ز خر

نیم خر خود مایل سفلی بود
نیم دیگر مایل علیا بود
تا کدامین غالب آید در نبرد
زین دو گانه تا کدامین برد نرد
عقل گر غالب شود پس شد فزون
از ملائک این بشر در آزمون
شهوت ار غالب شود پس کمتر است
از بهائم این بشر زانک ابتر است
آن دو قوم آسوده از جنگ و حراب
وین بشر با دو مخالف در عذاب

فضیلت رفتن به سوی مسجد برای نماز خواندن و ثواب آن

چون خداوند متعال می‌داند که انسان هر لحظه احتمال دارد به دام شیطان بیفتد و از هواهای نفسانی پیروی کند. او هم لطف و مرحمت نموده و این راه‌ها را مشخص کرده است تا گناهان پاک شوند.

یکی دیگر از راه‌های محو و بخشش گناهان، رفتن به مسجد برای ادای فریضه‌ی نماز است که شخص هنگام نماز وضو می گیرد و به مسجد می‌رود. هر قدمی که بر می‌دارد یک گناه او پاک می‌شود و

قدم دیگر یک درجه او را بالا می‌برد.

شاهد این مدعا حدیث زیر است:

صَلاةُ الجَمِيع تَزِيدُ عَلي صَلاتِهِ في بَيتِهِ وَ صَلاتِهِ في سُوقِهِ خَمساً وَ عِشرِينَ دَرَجَةً، فَاِنَّ اَحَدَكُم اِذا تَوَضَّأَ فَأَحسَنَ الوُضُوءَ وَ اَتَي المَسجِدَ لا يُرِيدُ اِلا الصَّلاةَ لَم يَخطُ خَطوَةً اِلا رَفَعَهُ اللهُ بِها دَرَجَةً، وَ حَطَّ عَنهُ خَطيئَةً حَتَّي يَدخُلَ المَسجِدَ، وَ اذا دَخَلَ المَسجِدَ كَانَ في صَلاةٍ ما كانَت تَحبِسُهُ، وَتُصَلِّي - يَعني عَلَيهِ المَلئِكَةُ- مادامَ في مَجلِسِهِ الَّذي يُصَلِّي فِيهِ: اَللهُمَّ اِغفِر لَهُ، اَللهُمَّ اِرحَمهُ، ما لَم يُحدِث فِيهِ»[1]

پاداش نماز کسی که به صورت جماعت نسبت به نمازی که در خانه‌ی خود یا دربازارمی خواند بیست و پنج مرتبه بیشتر است. هر یک از شما که وضو بگیرد و وضو را کامل بنماید و به مسجد برود و تنها به قصد نماز برود، خداوند در برابر هر قدمی که بر می‌دارد، یک درجه او را بالاتر می‌برد و بدان وسیله یکی از خطاهایش را نیز پاک می کند تا وقتی که وارد مسجد می‌شود تا زمانی که در انتظار نماز است، پاداش نماز را می‌یابد و تا وقتی

۱. به روایت بخاری، حدیث شماره‌ی ۴۷۷، ج ۱، ص ۲۶۷، ترجمه:دکتر طاهر لاوژه.

در جای نماز نشسته باشد، ملائکه برای او چنین دعا می کنند: خداوندا! او را بیامرز و او را مورد رحمت قرار ده! تا وقتی که در آن دچار حدث نشود.

خداوند رستگار شدن انسان به وسیله‌ی عبادت را این گونه بیان می‌فرماید:

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاَتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمْ الْعَادُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ * أُوْلَئِكَ هُمْ الْوَارِثُونَ * الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ[1]

مسلّماً مؤمنان پیروز و رستگارند * کسانیند که در نمازشان خشوع و خضوع دارند. * و کسانیند که از (کردار) بیهوده و (گفتار) یاوه رویگردانند (و زندگی را جدّی می گیرند؛ نه شوخی). * و کسانیند که زکات مال

۱. سوره‌ی مؤمنون، آیه‌ی ۱ ـ ۱۱.

بدر می کنند. * و عورت خود را حفظ مـی کننـد. * مگـر از همسران یـا کنیـزان خـود ، کـه در ایـن صـورت جـای ملامت ایشان نیست. * اشخاصی کـه غیـر از ایـن (دو راه زناشـوئی) را دنبـال کننـد ، متجـاوز (از حـدود مـشروع) بشمار می آیند (و زناکار مـی‌باشـند). * و کـسانیند کـه در امانتداری خویش امین و در عهد خود بر سر پیماننـد. * و کسانیند که مواظب نمازهـای خـود مـی‌باشـند (و پیوسـته آنها را در وقت خود اداء ، و ارکـان و اصـول و خـشوع و خـضوع لازم را مراعـات مـی‌نماینـد). * آنـان مـستحقّان (سعادت) و وارثان(بهشت) هستند. * آنان بهشتِ بـرین را به ارث می‌برند و جاودانه در آن خواهند ماند.

ده‌ها و صدها برابر کردن هر یک از حسنات

لطف و بخشش خداوند فقط در وضو گـرفتن و نمـاز خوانـدن تمـام نمی‌شود. بلکه، خداوند متعال در برابر هـر عمـل نیـک و شایـسته‌ای کـه بنده انجام می‌دهد، برای او ده تا هفتصد نیکی می‌نویسد.

او می‌خواهد بنده‌ی مؤمن به اوج برسد. به طوری که اگر بنـده خـود بخواهد و اعمال نیک بیشتری انجام دهد، چنانکه شاعر می گوید:

رسد آدمـی بـه جـایی کـه بـه جـز خـدا نبینـد

بنگـر تـا چـه حـد اسـت مقـام آدمیـت[1]

این همه لطف و بخشش نسبت به بنده به خاطر به اوج رساندن خود بنده‌ی مؤمن است نه اینکه خداوند بخواهد در این رابطه منفعت وسودی برای خود بخواهد. چون که خداوند خود از همه چیز بی نیاز بوده و همه کس و همه چیز به او نیازمند ند. دراین باره مو لوی از زبان خداوند چنین میگوید:

من نکردم امر تا سودی کنم
بلکه تا بر بندگان جودی کنم
من نگردم پاک از تسبیحشان
پاک هم ایشان شوند هم دُرفشان

بله این همه کرم و بخشش به خاطر این است که آدمی از گناه پاک شود و لیاقت و شایستگی دیدار حق تعالی را داشته باشد. چنانکه پیامبر اکرم ﷺ در یک حدیث قدسی می‌فرماید:

کسی که تصمیم به کار خیری بگیرد ولی آن را انجام ندهد خداوند متعال یک حسنه برایش می‌نویسد. و اگر تصمیم به کارخیری گرفت ولی آن را انجام داده خداوند متعال از ده برابر تا هفتصد و گاهی به مراتب بیشتر برایش می‌نویسد. وکسی که تصمیم به گناهی بگیرد ولی به خاطر خداوند از آن پشیمان شود و آن را انجام ندهد خداوند یک

---

۱. سعدی.

احسان کامل برایش می‌نویسد و اگر پس از تصمیم بر گناهی آن را انجام داد. خداوند متعال فقط یک گناه برایش می‌نویسد. اصل حدیث چنین است:

اِنَّ اللهَ كَتَبَ الحَسَناتِ وَ السَّيئاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذالِکَ، فَمَن هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَم يَعمَلها كَتَبَها اللهُ لَهُ عِندَهُ حَسَنَةً كامِلَةً، فَاِن هُوَ هَمَّ بِها فَعَمِلَها كَتَبَها اللهُ لَهُ عِندَهُ عَشرَ حَسَناتٍ، سَبعِمِأَةِ ضِعفٍ، الي اضعافٍ كَثيرَةٍ، وَ مَن هَمَّ بِسَيئَةٍ فَلَم يَعمَلها، كَتَبَهَا اللهُ وَ لَهُ عِندَهُ حَسَنَةً كامِلَةً. فَاِن هُوَ هَمَّ بِها فَعَمِلَها كَتَبَها اللهُ لَهُ سَيئَةً واحِدَةً.[۱]

خداوند متعال همه‌ی نیکی‌ها و بدی‌ها را (در لوح محفوظ) نوشته است. سپس آنها را بیان کرد و فرمود: کسی که تصمیم به کار خیری بگیرد ولی آن را انجام ندهد خداوند متعال یک احسان کامل برایش می‌نویسد. و اگر تصمیم به کار خیری گرفت و آن را انجام داد خداوند متعال از ده برابر تا هفتصد برابر و گاهی به مراتب بیشتر (به تفاوت نوع احسان و نحوه‌ی انجام و نیت و شرایط مربوطه) برایش می‌نویسد، و کسی که تصمیم به گناهی بگیرد ولی به خاطر خدا از آن پشیمان شود و

۱. کتاب لؤلؤ و مرجان، ج ۱، ص ۸۵، حدیث ۸۱، ترجمه: ابوبکر حسن‌زاده.

آن را انجام ندهد، خداوند یک احسان کامل برایش می‌نویسد و اگر پس از تصمیم بر گناهی آن را انجام دهد، خداوند تنها یک گناه برایش می‌نویسد.

خداوند متعال نیز در قرآن به این موضوع اشاره کرده و می‌فرماید:

مَن جاءَ بِالحَسَنَةِ فَلَهُ عَشرُ أَمثالِها وَ مَن جاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلا يُجزي إلّا مِثلَها وَ هُم لا يُظلَمُونَ[۱]

ترجمه: هر کسی کار نیکی انجام دهد در برابرش ده حسنه نوشته می‌شود و اگر کسی که کار بد و گناهی انجام دهد به همان اندازه یعنی یک برابر مجازات می‌شود و به آنان ظلم وستم نمی‌رود.

همچنین می‌فرماید:

وَ مَن يَقتَرِف حَسَنَةً نَزِدلَهُ فِيها حُسنا[۲]

هر کسی کار نیکی انجام دهد بر نیکی او می‌افزاییم. یعنی هر نیکی ده برابر می‌شود.

بر اساس آیات و احادیث نامبرده است که فقها می‌گویند: اگر کسی سی روز ماه مبارک رمضان و شش روز از ماه شوال را نیز روزه

---

۱. سوره‌ی انعام، آیه‌ی ۱۶۰.

۲. سوره‌ی شوری، آیه‌ی ۳۲.

بگیرد، مثل این است که یک سال تمام روزه گرفته باشد. بر این مبنا که سی روز رمضان ضرب در ده برابر، می‌شود: سیصد روز و شش روز شوال ضرب در ده برابر، می‌شود: شصت روز که مجموعاً سیصد و شصت روز می‌شود که برابر یک سال تمام است.

این سخن درست است و هیچ شکی در آن نیست؛ مگر اینکه روزه‌دار چنان روزه نبوده باشد که مورد قبول خداوند باشد.

نمونه‌ی دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد، تعیین کردن پنجاه فرض نماز در سفر معراج حضرت رسول ﷺ است که خداوند متعال بنا به درخواست آن حضرت ﷺ آن را از پنجاه فرض به پنج فرض تقلیل داد. با همان کیفیت، یعنی پاداش پنج فرض ده برابر می‌شود و معادل همان پنجاه فرض می‌شود.

با این استدلال پاداش هر عمل نیک و شایسته‌ای که مؤمن انجام می‌دهد، حداقل ده برا بر می‌شود و اگر تا پایان عمر ادامه داشته باشد، در ترازوی اعمال کفه‌ی اعمال صالح سنگین می‌شود و فرد رستگار خواهد شد.

طبق آیات سوره‌ی القارعه که می‌فرماید:

فَأَمَّا مَن ثَقُلَت مَوازِينُهُ * فَهُوَ فِي عِيشَةٍ راضِيةٍ * وَ أَمَّا مَن خَفَّت مَوازِينُهُ * فَأُمُّهُ هاوِيَةٌ * وَ ما أَدراكَ ماهِيه * نارٌ

حامِيَةٌ[1]

و اما کسی که وزن نیکی‌هایش بیشتر باشد و نیکی‌هایش از گناهانش افزون‌تر باشد، * پس او در باغهای همیشگی بهشت زندگی مطبوع و سعادتمندانه و مرفه را خواهد داشت و در ناز و نعمت به سر می‌برد. * و اما آن که حسناتش از گناهش کمتر باشد و یا اصلا حسناتی نداشته باشد * مسکن و سرانجامش آتش دوزخ است و به قعر آن سقوط می‌کنند. (آن را به این دلیل مادر (فامه) نامیده‌اند. چون مادر فرزند مضطرب را پناه می‌دهد، آتش جهنم نیز آن تبهکاران را در خود جای می‌دهد. همانطور که فرزندان به مادران روی می‌آورند، آنها هم به جهنم روی می‌آورند، و به سان مادر آنها را در بر می‌گیرد. * و چه می‌دانی هاویه چیست؟ * آتشی است فراگیر و سخت پر حرارت که حرارت آن از حد معمول تجاوز کرده است.

۱. سوره‌ی قارعه، آیه‌ی ۶ ـ ۱۱. تفسیر صفوة التفاسیر، ترجمه‌ی سید محمد طاهر حسینی.

فضیلت خواندن قرآن

در باره‌ی فضیلت خواندن قرآن آیات و احادیث فراوانی آمده است که به چند نمونه اشاره می‌شود.

در حدیثی که ابن مسعود از حضرت رسول ﷺ روایت کرده آمده است:

مَن قَرَأَ حَرفاً مِن کِتابِ الله فَلَهُ حَسَنَةٌ، وَالحَسَنَةُ بِعَشرِ أَمثالِها لا أَقُول: الم حَرفٌ، وَلكِن: أَلِفٌ حَرفٌ، وَ لامٌ حَرفٌ، وَ مِيمٌ حَرفٌ.[1]

کسی که یک حرف از کتاب خداوند (قرآن) را بخواند برای او یک حسنه نوشته می‌شود وهرحسنه‌ای ده برابر می‌شود. نمی گویم که الم یک حرف است بلکه الف یک حرف است و لام یک حرف است و میم یک حرف است (یعنی الم خواندنش سی حسنه دارد)

و چون قرآن ۳۲۳۰۱۵ حرف است، پس خواندن تمام قرآن (یک ختم قرآن) سه میلیون و دویست و سی هزار و یکصد و پنجاه پاداش و نیکی دارد و کسانی که قرآن را نخوانده‌اند از آنچه که از قرآن بلد هستند، بخوانند مثلاً سوره‌ی فاتحه که خداوند آن را برابر کل قرآن

---

۱. به روایت ترمذی، ریاض الصالحین، ص ۶۱۳، حدیث شماره‌ی ۹۹۹/۹. ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

آورده است.

وَ لَقَد ءاتَینکَ سَبعاً مِنَ المَثانِي وَ القرآنَ العَظِیم[1]

ای پیامبر ما هفت (آیه) به تو داده‌ایم که سوره‌ی فاتحه را تشکیل می‌دهد و در هر نمازی تکرار می گردند (و از منزلت خاصی برخوردارند و وسیله دعا و ثنا و طلب هدایت از خدایند) و همه‌ی قرآن بزرگ را به تو عطاء نموده‌ایم (که معجزه‌ی جاویدان یزدان و مایه‌ی تاب و توان مسلمانان است).

بنا بر آیه‌ی مذکور پاداش خواندن سوره‌ی حمد یا سوره‌ی فاتحه برابر با ثواب خواندن کل قرآن است و تمامی افراد با سواد و بی سواد می‌توانند آن را بخوانند و در هر نمازی آن را تکرار نمایند.

لازم است هنگام خواندن و قرائت تأمل نمایند و با نیت خالص و با این اعتقاد که دارای آن همه ثواب است امید است ثواب خواندن کل قرآن را دریافت نماییم.

فضیلت سوره‌ی اخلاص

ابو سعید خدری (رض) روایت کرده است که: مردی شنید که

۱. سوره‌ی حجر، آیه‌ی ۸۷.

شخصی، سوره‌ی اخلاص را می‌خواند و تکرار می‌کند. او که گویا آن را کار کم اهمیّتی می‌دانست، هنگام صبح نزد رسول الله ﷺ آمد و آن را باز گو کرد.

آن حضرت ﷺ فرمود:

وَ الَّذِي نَفسِي بِيَدِهِ إِنَّها لَتَعدِلُ ثُلُثَ القُرآنِ[1]

سوگند به ذاتی که جانم در دست او است، همانا سوره‌ی اخلاص، برابر با یک سوم قرآن است.

ابوسعید خدری (رض) در حدیث دیگری می‌گوید:

نبی اکرم ﷺ به یارانش فرمود: آیا کسی از شما می‌تواند شبی یک‌سوم قرآن را تلاوت کند؟

این کار برای آنها دشوار به نظر رسید. لذا پرسیدند: ای رسول خدا! چه کسی از ما توانایی چنین کار را دارد؟

فرمود: سوره‌ی اخلاص برابر با یک‌سوم قرآن است.[2]

---

۱. به روایت بخاری، ج ۳، ص ۶۳۷، حدیث شماره‌ی ۵۰۱۳. مختصر صحیح بخاری، ج ۲، ص ۴۷۶، حدیث شماره‌ی ۱۷۹۰.

۲. به روایت بخاری ج ۳، ص ۶۳۷، حدیث شماره‌ی ۵۰۱۵. همان منبع، ص ۴۷۷، حدیث شماره‌ی ۱۷۹۱، ترجمه: عبدالقادر ترشابی.

فضیلت اذکار و تسبیحات

علاوه بر خیر و برکت و فضیلت فراوانی که در وضو گرفتن، نماز خواندن و تلاوت قرآن وجود دارد، در اذکار و تسبیحات نیز فضیلت بسیاری وجود دارد که شاید به ذهن اکثر مسلمانان خطور نکند.

این هم از الطاف و بخشش‌های بی‌کران الهی است که بی حد و مرز است و به هر کسی که شایستگی آن را داشته باشد و خود نیز طالب و در جست‌وجوی آن باشد، می‌بخشد. به عنوان مثال، مادری را در نظر بگیرید که نسبت به بچه‌اش دلسوز و مهربان است و در هر لحظه در فکر صحت و سلامتی او است. سعی می‌کند غذا و خوراکی‌های پاک و بهداشتی به او بخوراند تا از بیماری در امان باشد و اگر ناخواسته خود بچه بهداشت را رعایت نکند و مریض شود مادرش سعی می‌کند او را نزد دکتر ببرد و داروهای تجویز شده را به نحو احسن به او بخوراند و اگر بچه از خوردن دارو امتناع نماید، او را به استفاده از داروها تشویق می‌کند و حتّی به بچه‌ی خود وعده‌ی خریدن چیزی را می‌دهد که بچه‌اش آن را بسیار دوست دارد تا اینکه داروها را مصرف نماید و سلامتی خود را دوباره بازیابد و دچار مشکل و ناراحتی نشود.

این سعی و تلاش یک مادر است برای بچه‌اش که رحم دارد و مانند خداوند متعال ارحم الراحمین نیست. ولی خداوند سبحان نسبت به بندگانش ارحم الراحمین است. یعنی رحمی بالاتر از رحم او وجود

ندارد.

برای کسانی که نسبت به رحم، لطف و بخشش پروردگار خویش چنین اعتقاد و باوری ندارند، لازم است در فضیلت تسبیحات و سایر اعمال شایسته دقت لازم را به عمل آورند و به آن نیز پایبند باشند.

فضیلت سبحان الله، والحمدلله، والله اکبر

عده‌ای از فقرا نزد رسول الله ﷺ آمدند و عرض کردند: ثروتمندان علاوه بر رفاه مادی، درجات رفیع بهشت و نعمت‌های جاویدان آن را از آن خود ساختند. زیرا مانند ما نماز می‌خوانند، روزه می‌گیرند و به دلیل برتری در ثروت، حج و عمره می‌گذارند و جهاد می‌کنند و صدقه می‌دهند (و این کارها از ما ساخته نیست).

رسول خدا ﷺ فرمود: آیا عملی به شما نیاموزم که اگر آن را انجام دهید، کسانی را که از شما پیشی گرفته‌اند، درخواهید یافت و بهترین انسان‌هایی که با شما هستند خواهید شد. و جز کسانی که مثل شما این عمل را انجام می‌دهند، کسی دیگر به شما نخواهد رسید؟آن عمل این است که پس از هر نماز واجب، سی و سه بار سبحان الله، سی و سه بار الحمد لله، و سی وسه بار الله اکبر بگوید.[1]

---

۱. به روایت بخاری، ج ۱، ص ۴۲۸، حدیث شماره‌ی ۸۴۳. مختصر صحیح بخاری، ص ۲۸۰، ج ۱، حدیث شماره‌ی ۴۷۲، ترجمه: عبدالقادر ترشابی.

فضیلت لا اِلهَ اِلّا اللهَ وَحدَهُ لا شَریکَ لَه، لَهُ المُلکُ وَ لَهُ الحَمدُ وَ هُوَ عَلی کُلِّ شَیءٍ قَدیر

رسول الله ﷺ فرمود:

مَنْ قَالَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ. كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلاَّ أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. [۱]

هر کس روزانه صد بار لا الهَ الّا اللهَ وَحدَهُ لا شَریکَ لَه، لَهُ المُلکُ وَ لَهُ الحَمدُ وَ هُوَ عَلی کُلِّ شَیءٍ قَدیر بگوید، به او به اندازه‌ی آزاد ساختن ده برده ثواب می‌رسد. و همچنین صد حسنه و نیکی برایش نوشته می‌شود و صد گناه، از گناهانش پاک می‌شود و آن روز تا شب از شیطان در امان می‌ماند و هیچ کس نمی‌تواند از او عملی بهتر انجام دهد مگر کسی که (این دعا را) از او بیشتر بخواند.

---

۱. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۶۷۳۷. بخاری، حدیث شماره‌ی ۶۴۰۳ ج ۴ ص ۳۱۷، ترجمه محمدطاهر لاوژه. سنن ابن ماجه ۳۷۹۸.

در حدیث دیگری نبی اکرم ﷺ فرمود:

هر کس ده بار لا اِلهَ اِلَّا اللهَ وَحدَهُ لا شَرِیکَ لَه، لَهُ المُلکُ وَ لَهُ الحَمدُوَ هُوَ عَلی کُلِّ شَیءٍ قَدِیر بگوید، مانند کسی است که ده برده از فرزندان اسماعیل را آزاد کرده است. [۱]

فضیلت سُبحانَ اللهِ وَ بِحَمدِهِ

رسول اکرم ﷺ فرمود:

مَن قالَ: سُبحانَ اللهِ وَ بِحَمدِهِ فِي یَومٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، حُطَّت خَطایاهُ وَ إِن کانَت مِثلَ زَبَدِ البَحرِ [۲]

هر کس، روزانه صد بار سُبحانَ اللهِ وَ بِحَمدِهِ بگوید، گناهانش بخشیده می‌شود اگر چه به اندازه‌ی کف دریا باشد.

مؤمن باید همیشه به این اذکارو اوراد پناه ببرد و تا آخرین لحظه‌ی

۱. به روایت بخاری کتاب مختصر صحیح بخاری، ج ۲، ص ۶۱۹، ۲۰۶۴.

۲. به روایت بخاری کتاب مختصر صحیح بخاری، ج ۲، ص ۶۱۹، حدیث شماره‌ی ۲۰۶۵، ترجمه: عبدالقادر ترشابی. بخاری حدیث شماره‌ی ۶۴۰۵؛ مسلم، حدیث شماره‌ی ۶۷۳۷. سنن ابن ماجه ۳۸۱۲ و ترمذی ۳۴۶۶.

عمر خود بر آن مداومت کند در چنین حال و وضعی فرد دائماً درحال عبادت است وسعادت دنیا و آخرت را به خود اختصاص می‌دهد.

مصداق این سخن فرمایش رسول اکرم ﷺ می‌باشد که می‌فرماید:

مَن کانَ ءاخِرَ کَلامِهِ لا اله اِلّا اللّهُ دَخَلَ الجَنَّةَ[1]

کسی که آخرین کلامش لا اِلـه اِلّـا اَللّه باشد وارد بهشت می‌شود.

به همین خاطر به شخص در حال احتضار این ذکر را تلقین می کنند.

فضیلت صلوات فرستادن بر رسول اکرم ﷺ

خداوند تبارک و تعالی و فرشتگانش بر رسول گرامی اسلام ﷺ درود می‌فرستند و به مؤمنان دستور داده است آنها نیز بر پیامبر گرامی اسلام ﷺ درود بفرستند. کلام خداوند سبحان در این رابطه چنین است:

اِنَّ اللّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِي، یَا اَیُها الَّذِینَ ءامَنُوا صَلُّوا عَلَیهِ وَ سَلِّموا تَسلِیماً[2]

---

۱. به روایت ابو داود و حاکم. او گفته است: این حدیث، صحیح الاسناد است. ریاض الصالحین، ص ۵۷۱، حدیث شماره‌ی ۹۱۷/۱.

۲. سوره‌ی احزاب، آیه‌ی ۵۶.

بــه راســتی خداونــد و فرشــتگان بــر پیــامبر ﷺ درود می‌فرستند، ای کسانی کـه ایمـان آورده‌ایـد بـر پیـامبر ﷺ درود فرستاده و سلام کنید به سلام گفتنی.

از خود رسول اکرم ﷺ نیز روایت شده است که فرمود:

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ عَشْرًا. [1]

کسی که یک بار بر من درود فرستد خداوند ده بـار بـر او درود می‌فرستد.[2]

همچنین فرموده است:

نزدیک‌ترین مردم بـه مـن در روز قیامـت«بـرای شـفاعت» کسانی هستند که از همه بیشتر بر من درود می‌فرستند. [3]

فضیلت درد و بیماری

پیامبر ﷺ می‌فرماید:

مَـا مِـنْ مُـصِيبَةٍ تَـصِيبُ الْمُـسلِمِ إِلَّا كَفَّـرَ اللهُ بِهَـا عَنـهُ، حَتَّـى

---

۱. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۴۰۸. صحیح مسلم ص ۲۰۲.

۲ . مراد از درود فرستادن خدا رحمت ازجانب او است.

۳. به روایت ترمذی، ریاض الصالحین، ص ۷۹۱، حدیث شماره‌ی ۱۳۹۸، ترجمـه: عبدالله خاموش هروی.

الشَوكَةِ يُشَاكِهَا[1]

هیچ مصیبتی نیست که به مسلمان برسد، مگر آنکه خداوند به وسیله‌ی آن گناهی را می‌پوشاند؛ حتی خاری که به بدن او فرو می‌رود (سبب محو گناهان است.)

در حدیث دیگری نیز می‌فرماید:

مَا مِن مُسلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى إِلَّا حَاتَّ اللهُ عَنهُ خَطَايَاهُ، كَمَا تُحَاتُّ وَرَقَ الشَّجَرُ[2]

مسلمانی نیست که به او درد و آزاری برسد؛مگر آنکه خداوند به واسطه‌ی آن درد، خطاهای او را فرو می‌ریزد؛چنانکه برگ درختان می‌ریزد.

با این وجود در می‌یابیم که خداوند تبارک و تعالی در مقابل هر مصیبتی که بنده به خاطر رضای خدا صبر و تحمل می‌کند، اجر و پاداشی باور نکردنی وجود دارد؛ حتی صبر و شکیبایی مؤمن هنگام قبض روح عزیزش!

پیامبر اسلام ﷺ در این مورد چنین می‌فرماید:

---

۱. به روایت بخاری، حدیث شماره‌ی ۵۶۴۰، جلد ۴، ترجمه: دکتر طاهر لاوژه؛ مسلم، حدیث شماره‌ی ۲۵۷۲م.

۲. به روایت بخاری، حدیث شماره‌ی ۵۶۴۷ ج ۴ ص ۳؛ مسلم، حدیث شماره‌ی ۲۵۷۱.

يَقُولُ اللهُ تَعالي: ما لِعَبدِي المُؤمِنِ عِندِي جَزَاءٌ إذا قَبَضتُ صَفِيَهُ مِن اَهلِ الدُّنيا ثُمَّ احتَسَبَهُ إلّا الجَنَّةُ[۱]

خداوند متعال می‌فرماید: هر گاه یکی از عزیزان بنده‌ی مؤمنم را در دنیا قبض روح نمایم و او به نیت اجر و ثواب، صبر کند، نزد من پاداشی، جز بهشت ندارد.

همچنین رسول اکرم ﷺ می‌فرماید:

چون فرزند بنده بمیرد خداوند به فرشتگانش می گوید: آیا فرزند بنده ام را قبض نمودید؟

می گویند: آری.

می‌فرماید: آیا میوه‌ی دلش را گرفتید؟

می گویند: آری.

باز می‌فرماید پس بنده‌ام چه گفت؟

گفتند: می گوید: اَلحَمدُ لِلّه وَ إنَّا لِلّه وَ إنَّا الَيه راجِعُون.

گفت: پس خداوند می‌فرماید: برای بنده‌ام در بهشت خانه‌ای بسازید و آن را خانه‌ی حمد بنامید. [۲]

---

۱. به روایت بخاری ۶۴۲۴ ج ۴ ص ۳۲۷، مختصر صحیح بخاری، ج ۲، ص ۶۲۵، حدیث شماره‌ی ۲۰۷۴، ترجمه: عبدالقادر ترشابی.

۲. به روایت ترمذی. او گفته است: این حدیث، حسن است. کتاب ریاض الصالحین، ص ۵۷۳، حدیث شماره‌ی ۹۲۲، ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

فضیلت عیادت از بیمار

در حدیثی که امام مسلم روایت کرده است، پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید:

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي. قَالَ يَارَبِّ كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ. قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلاَنًا مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ؟[1]

خداوند در روز قیامت می‌فرماید: ای فرزند آدم مریض شدم به عیادتم نیامدی! می گوید: پروردگارا چگونه تو را عیادت کنم که تو رب‌العالمینی؟ می گوید: آیا با خبر نشدی که فلان بنده ام مریض شد و تو به عیادتش نرفتی آیا ندانستی که اگر تو او را عیادت می کردی مرا نزدش میيافتی؟

آری خداوند متعال برای تمام کارهای خیری که ما آن را کوچک می‌شماریم پاداش فراوانی قرار داده است و برای آنها ارزش قائل شده است. و در حدیث دیگری که از رسول اکرم ﷺ بیان گردیده چنین

۱. به روایت مسلم۲۵۶۹، ریاض الصالحین، ص ۵۶۲، ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

می‌فرماید: هیچ مسلمانی نیست که مسلمانی را صبحگاهی عیادت کند مگر اینکه هفتاد هزار فرشته تا شام بر او دعا کنند، و برای او میوه‌ی چیده شده در بهشت مهیا می گردد.[۱]

این حدیث صحیح به شیوه‌ی دیگری نیز روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمود:

> هر گاه مردی به عیادت برادر مسلمانش برود تا وقتی که آنجا می‌رود و می‌نشیند در میان میوه‌های چیده شده‌ی بهشت قدم برمی دارد، پس از زمانی که آنجا نشست رحمت خداوند او را فرا می گیرد، اگر هنگام صبح به عیادت برود هفتاد هزار ملائکه تا شب بر او درود می‌فرستند، و اگر شب به عیادت برود هفتاد هزار ملائکه تا صبح بر او درود می‌فرستند.[۲]

لازم به توضیح است که عیادت مریض باید طبق آداب و رسوم پسندیده باشد یعنی اشخاص عیادت‌کننده باید باعث خوشحالی و

---

۱. به روایت ترمذی حدیث شماره‌ی ۹۶۹. او گفته است: این حدیث، حسن است؛ ابوداود حدیث شماره‌ی ۳۰۹۸؛ ابن ماجه حدیث شماره‌ی ۱۴۴۲. این حدیث صحیح است. ریاض الصالحین، ص ۵۶۳، حدیث شماره‌ی ۸۹۹/۶، ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

۲ . مسلم در حدیث ۲۵۶۸ نیز آن را با همین مفهوم به طور مختصر بیان کرده است.

روحیه و قوت قلب مریض شوند و از درد و رنج او بکاهند، مریض از آمدن آنان احساس سبکی و خوشحالی کند و سخنانی در آنجا گفته شود که باعث تسکین درد و آلام مریض شود و برای او دعای خیر کند. مانند دعاهای نقل‌شده از پیامبر اکرم ﷺ که هنگام عیادت مریض چنین دعا می‌فرمودند:

أَذهِبِ الباسَ رَبَّ النَّاس، اشفِ وَ أَنتَ الشَّافِي، لا شِفاءَ إِلَّا شِفاؤُکَ، شِفاءً لا یُغادِرُ سَقَماً. [1]

ای پروردگار مردم! بیماری‌اش را برطرف ساز و چنان شفایی عنایت کن که هیچ گونه بیماری باقی نماند. چرا که تو شفا دهنده هستی و هیچ شفایی، به جز شفای تو وجود ندارد.

در حدیث دیگری نیز می‌فرماید:

کسی که بیماری را عیادت نماید، که عجلش فرا نرسیده باشد و در نزد او هفت بار بگوید:

أَسأَلُ اللهَ العَظِیم رَبَّ العَرشِ العَظِیم أَن یَشفِیکَ [2]

---

۱. به روایت بخاری۵۶۷۵ ج ۴ ص ۱۷، مختصر صحیح بخاری، ج ۲، ص ۵۶۱.

۲. به روایت ابو داود و ترمذی. او گفته است: این حدیث، حسن است. حاکم نیز گفته است: این حدیث، بر اساس شرط بخاری صحیح است. ریاض الصالحین حدیث۶/۹۰۶، ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

از پروردگار بزرگ، خداوند عرش بزرگ می‌خواهم که شفایت دهد. خداوند او را از آن بیماری شفا می‌دهد.

نه اینکه خانه‌ی مریض به محل تجمع دیگران برای استراحت، خوردن و آشامیدن، سیگار کشیدن، قصه و داستان‌گویی تبدیل شود و آن هم با سرو صدای زیاد که در آن هیچ توجهی به حال مریض نشود و درد و رنج او را چند برابر کنند. چنین عیادتی نه تنها ثوابی ندارد، بلکه چون موجب اذیت و آزار مریض و نزدیکان او می‌شود، گناه محسوب می‌شود.

فضیلت نماز میت و تشیع جنازه

پیامبر ﷺ می‌فرماید:

کسی که بر سر جنازه‌ای حاضر شود و کارهای مربوط به آن را انجام دهد تا بر او نماز بخواند ثواب آن یک قیراط است (کوه اُحُد) و کسی که در مراسم جنازه‌ای شرکت کند تا او را به خاک می‌سپارند ثوابش به اندازه‌ی دو قیراط است (دو کوه بزرگ اُحُد).[1]

---

۱. متفق علیه. ابوداود۳۱۶۸ ؛ ترمذی۱۰۴۰؛ نسائی۷۶/۴و۷۷، الؤلؤ و المرجان، ج ۱، ص ۳۹۸، ترجمه: ابوبکر حسن‌زاده.

پیامبر ﷺ در حدیث دیگری می‌فرماید:

هر کس در تشیع جنازه حاضر شود تا نماز (جنازه) خوانده شود، پاداش یک قیراط برای او است و کسی که حاضر شود تا دفن گردد، برای او پاداش دو قیراط است. فرمود: مانند دو کوه بزرگ.[۱]

باز رسول اکرم ﷺ در حدیث دیگری می‌فرماید:

هر کس که از روی ایمان و به خاطر پاداش، جنازه‌ی مسلمانی را همراهی کند و تا زمانی که با جنازه باشد تا نماز بر او خوانده شود و از دفن او فراغت حاصل شود (او را در قبر دفن کنند) با دو قیراط پاداش باز می‌گردد که هر قیراط آن به اندازه‌ی کوه اُحُد است. هر کس هم که بر جنازه‌ای نماز بخواند و قبل از دفن اوبرگردد، با یک قیراط پاداش بر می‌گردد.[۲]

فضیلت سلام کردن به همدیگر

پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید:

---

۱. به روایت بخاری، ج ۱، ص ۶۴۷، حدیث شماره‌ی ۱۳۲۵، ترجمه: دکتر طاهر لاوژه.

۲. کتاب صحیح بخاری، ج ۱، ص ۵۱، حدیث شماره‌ی ۴۷.

کسی که سلام می‌کند اگر فقط بگوید اَلسَّلامُ عَلَیکُم ده ثواب می‌برد و اگر بگوید اَلسَّلامُ عَلَیکُم وَ رَحمَةُ الله بیست ثواب می‌برد و اگر بگوید اَلسَّلامُ عَلَیکُم و رَحمَةُ الله وَ بَرکاتُهُ سی ثواب و حسنه می‌برد. [۱]

باز هم پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید:

سواره بر پیاده و پیاده بر نشسته و گروه اندک بر گروه بسیار سلام می‌کنند. [۲]

امام بخاری و امام مسلم روایت کرده‌اند که رسول الله ﷺ ما را به شش چیز امر نموده‌اند:

أنَّ رَسُولَ الله صلی الله علیه و سلم قال حَقُّ المُسلِمِ عَلَی المُسلِمِ سِتٌّ قِیلَ ما هُنَّ؟ یا رسول الله قال إذا لَقِیتَهُ فَسَلِّم عَلَیهِ وَ إذا دَعاكَ فَأَجِبهُ وَ إذا استَنصَحَكَ فَانصَح لَهُ وَ إذا عَطَسَ فَحَمِدَ اللهَ فَسَمِّتهُ وَ إذا مَرِضَ فَعُدهُ وَ إذا ماتَ فَاتَّبِعهُ. [۴]

---

۱. به روایت ابو داود و ترمذی. او گفته است: این حدیث، حسن است. ریاض الصالحین، ص ۵۴۲، حدیث شماره‌ی ۸۵۱/۱. ابوداود ۵۱۹۵.

۲. به روایت بخاری، ج ۴، ص ۲۳۸، حدیث شماره‌ی ۶۲۳۲ و ۶۲۳۳.

۳. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۲۱۶۲ و بخاری حدیث شماره‌ی ۶۲۳۵ ج ۴ ص ۲۳۹.

۱ـ هنگام دیدار به او سلام کنی ۲ـ هنگام دعوت اجابت کنی ۳ـ اگر خواستار نصیحت بود، ارشادش کنی ۴ـ هنگام عطسه و گفتن حمد، برایش دعا کنی (یرحمک الله) ۵ـ هنگام مریضی به عیادتش بروی ـ۶ هنگام فوت به تشیع جنازه‌اش بروی.

خداوند متعال در باره‌ی جواب دادن به سلام چنین می‌فرماید:

وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا[1]

هنگامی که به شما سلام گفته شد شما نیز به صورتی بهتر از آن جواب دهید. یا همان را در پاسخ برگردانید.

یعنی اگر کسی گفت اَلسَّلامُ عَلَیکُم شما بگویید وَ عَلَیکُمُ السَّلام وَ رَحمَةَ الله وَبَرکاتُه که این برای شما بسیار بهتر است یا اینکه مثل خودش که گفت: السَّلامُ عَلَیکُم و شما نیز بگویید وَعَلَیکُم.

فضیلت حج مقبول

حج نیز یکی از عبادت‌های بزرگی است که اگر هر فرد مسلمانی توانایی مالی و بدنی داشته باشد و هیچ گونه خطری او را تهدید ننماید، باید حج را انجام دهد و آن را به جا بیاورد.

---

۱. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۸۶.

در صورت سبک شمردن و به جا نیاوردن آن با وجود شرایط لازم گناه محسوب می‌شود. کسی که آن را به صورت درست و صحیح انجام دهد، به منافع مادی و معنوی زیادی دست می‌یابد. در این رابطه پیامبر بزرگ اسلام ﷺ چنین می‌فرماید:

مَن حَجَّ لِلّهِ فَلَم یَرفُث وَ لَم یَفسُق رَجَعَ کَیَومِ وَلَدَتهُ اُمُّهُ.[۱]

هر کس به خاطر خداوند حج کند و در حج از مقاربت جنسی دوری کند و فسق و گناه انجام ندهد، در حالی از حج بر می‌گردد مانند روزی است که مادرش او را به دنیا آورده است.

در حدیث دیگری نیز می‌فرماید:

کسی که به حج این خانه بیاید و آمیزش نکند (آمیزش جنسی) و مرتکب گناهی نشود، در حالی از حج باز می‌گردد که مانند روزی است که از مادر زاده شده است.[۲]

آری اگر کسی که شرایط رفتن به حج و زیارت خانه‌ی خدا را داشته باشد به حج رفته و ارکان و واجبات آن را درست به جای بیاورد

۱. به روایت بخاری، ج ۱، ص ۷۴۱، حدیث شماره‌ی ۱۵۲۱و۱۸۲۰، ترجمه:دکتر طاهر لاوزه.

۲ . کتاب لؤلؤ و مرجان، ج ۲، ص ۱۳۵ حدیث ۸۵۶.

و در آنجا مرتکب هیچ گونه گناه و معصیتی نشود هنگام برگشتن تمامی گناهانش بخشوده می‌شود.

فضیلت روزه

یکی دیگر از اعمال و عبادتی که موجب سوختن گناهان و بخشش آنها می‌شود گرفتن روزه است. روزه سپری است در برابر آتش جهنم و روزه‌دار علاوه بر بخشش گناهانش بوی دهنش از نظر خداوند مانند عطر و مشک است و حتی خوابیدنش نیز عبادت محسوب می‌شود.

در حدیثی که از رسول الله ﷺ روایت شده است، چنین می‌فرماید:

روزه سپری (در برابر آتش دوزخ) است. روزه‌دار نباید ناسزا بگوید و عمل جاهلانه انجام دهد. اگر کسی با او درگیر شود و یا به وی ناسزا گوید، در جوابش بگوید: من روزه هستم، من روزه هستم. و فرمود سوگند به ذاتی که جانم در دست او است، بوی دهان روزه‌دار، نزد خداوند از بوی مشک، خوش‌تر است. «خداوند می‌فرماید: روزه‌دار، خوردن، آشامیدن و ارضای تمایلات جنسی را به خاطر من، ترک می‌کند. روزه از آنِ من است و خود من پاداش آن را می‌دهم. و هر

نیکی، ده برابر پاداش دارد.[۱]

رسول مکرم اسلام ﷺ در احادیث دیگری فضیلت روزه را چنین بیان فرموده‌اند:

ما مِن عَبدٍ يَصُومُ يَومًا في سَبيلِ الله إِلَّا باعَدَ اللهُ بِذلِكَ اليَومِ وَجهَهُ عَنِ النَّارِ سَبعِينَ خَرِيفًا. (متفق علیه)[۲]

هیچ بنده‌ای نیست که روزی را در راه خدا روزه بگیرد مگر اینکه خداوند (به خاطر) آن روز او را هفتاد سال از دوزخ دور می کند.

و نیز می‌فرماید:

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ (متفق علیه)[۳]

کسی که (ماه) رمضان را از روی ایمان واخلاص روزه بگیرد گناهان گذشته‌اش بخشوده می‌شوند.

---

۱. به روایت بخاری۱۸۹۴ ج ۱ ص ۸۹۷. مختصر صحیح بخاری، ج ۱، ص ۵۱۵، ترجمه: عبدالقادر ترشابی.

۲. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۱۱۵۳. و بخاری ۱۹۰۱ ج ۱ ص ۹۰۱؛ ریاض الصالحین، ص ۷۱۲، حدبث۱۲۱۸و۱۲۱۹، ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

۳ . بخاری ج ۱ ص ۹۰۰، حدیث ۱۹۰۱ و مسلم ۷۶۰. به نقل از: ریاض الصالحین، ص ۱۰۶.

فضیلت روزه‌ی عرفه

قَالَ يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ[1]

پیامبر (ص) فرموده است: روزه‌ی عرفه، کفاره‌ی گناهان سال گذشته و آینده است.

گناهان سال گذشته و آینده را می‌پوشاند.

فضیلت انفاق و بخشش در راه خدا

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ.[2]

مَثَل کسانی که دارائی خود را در راه خدا صرف می‌کنند، همانند دانه‌ای است که هفت خوشه برآرد و درهر خوشه صد دانه باشد، و خداوند برای هر که بخواهد آن را چندین برابر می‌گرداند، و خدا (قدرت و نعمتش) فراخ (و از همه چیز) آگاه است.

---

۱ . مسلم، ۴ /۲۸؛ ترمذی ۷۴۹. ریاض‌الصالحین، ص ۷۲۴، حدیث ۱۲۵۰.

۲. سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۲۶۱.

طبق آیه‌ی مذکور کسانی که در راه خدا انفاق و بخشش می‌کنند، تا هفتصد برابر خداوند پاداش آن را می‌دهد.

در جای دیگری چنین می‌فرماید.

الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّیْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِیَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَلَا هُمْ یَحْزَنُونَ. [۱]

کسانی که دارائی خود را درشب وروز (و در همه‌ی اوضاع و احوال) و به گونه‌ی پنهان و آشکار می‌بخشند، مزدشان نزد پروردگارشان (محفوظ) است و نه ترسی بر آنان است و نه ایشان اندوهگین خواهند شد.

پیامبر اسلام ﷺ می فرماید:

خودتان را از آتش جهنم نجات دهید، اگرچه با بخشیدن نصف یک خرما باشد.

اِتّقَوا لنّارَ وَلَو بِشِقِّ تَمرَةٍ[۲]

از آتش دوزخ خودرا حفظ کنید هر چند به نیم دانه خرما هم شود.

در حدیث دیگری نیز چنین می‌فرماید:

---

۱. سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۲۷۴.

۲. متفق علیه. ریاض الصالحین حدیث شماره‌ی ۵۴۶ ترجمه: عبدالله خاموش هروی

هیچ روزی نیست که بندگان صبح کننـد مگـر اینکـه دو فرشته پایین آمده ویکی از آنها می گوید: بارخـدایا بـرای نفقه کننده عوض بـده و دومـی مـی گویـد: بارخـدایا مـال ممسک را تلف کن. (متفق علیه)[1]

فضیلت امر به معروف ونهی از منکر:

خدای متعال می‌فرماید:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.[2]

باید از میان شما گروهی باشند که (تربیت لازم را ببینند و قرآن و سنّت و احکام شـریعت را بیاموزنـد و مردمـان را) دعوت به نیکـی کننـد و امـر بـه معـروف و نهـی از منکـر نمایند، و آنان خود رستگارند.

و در جای دیگر می‌فرماید:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ

---

۱. بخاری ۲۴۱/۳ و مسلم ۱۰۱۰؛ ریاض الصالحین، ص ۳۷۷، حدیث ۵۴۸ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

۲. سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۰۴.

عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ[۱]

شما (ای پیروان محمّد) بهترین امّتی هستید که به سود انسانها آفریده شده‌اید (مادام که) امر به معروف و نهی از منکر می‌نمائید و به خدا ایمان دارید.

اگر کسی دیگران را به کار پسندیده و شایسته‌ای دعوت کند، تا زمانیکه آن کاروامر پسندیده انجام می گیرد، او نیز دراجروثواب آن شریک خواهد بود. وبرعکس اگر کسی دیگران را از کار زشت وناپسندی باز دارد، دراجر وثواب آن شریک خواهد بود. مصداق این سخن احادیث زیر می‌باشد.

رسول اکرم ﷺ می‌فرماید:

مَن دَلَّ عَلَي خَيرٍ فَلَهُ مِثلُ اَجرِ فاعِلِهِ.[۲]

هر کس دیگری رابه کار خیری راهنمائ کند برای اومانند انجام دهنده‌ی آن پاداش وصواب وجود دارد.

و در جایی دیگر می‌فرماید:

مَن دَعا اِلي هُدي كانَ لَهُ مِن اَجرِمِثلُ اُجُورِ مَن تَبِعَهُ لا يَنقُصُ ذالِكَ مِن اُجورِهِم شَيئاً، وَمَن دَعا اِلي ضَلا لَةٍ كانَ

۱. سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۱۰.

۲. به روایت مسلم /۱۸۹۳. کتاب ریاض الصالحین ح ۱۷۳ص۱۴۶

عَلَيهِ مِنَ الاِثمِ مِثلُ آثامِ مَن تَبِعَهُ لا يَنقُصُ ذالِکَ مِن آثامِهِم شَيئاً.[۱]

کسی که به دعوتی هدایت کند درست مزد کسی را که از او پیروی کند در می‌یابد بدون اینکه از مزدش چیزی کاسته شود وهر که به گمراهی دعوت کند بر او گناهیست مثل گناهان آنهای که از او پیروی کرده‌اند واین امر ازگناهانشان چیزی نمی کاهد.

ثواب وفضیلت درختکاری وکشاورزی

پیامبراکرم ﷺ می‌فرما ید:

ما مِن مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرسَاً أَو يَزرَعُ زَرعاً فَيأكُلُ مِنهُ طَيرٌ أَو اِنسانٌ أَو بَهِيمَةٌ إِلّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ[۲]

هر مسلمانی که درختی را بکارد و یا زمینی را کشت کند، هر پرنده و حیوان و انسانی که از ثمر آن بخورد، خداوند آن را به عنوان صدقه واحسان برایش محسوب می‌نماید.

---

۱. به روایت مسلم ۲۶۷۴. کتاب ریاض الصالحین ح۱۷۴ص۱۴۶

۲. متفق علیه، کتاب اللوء لوء والمرجان، ج ۲ حدیث شماره‌ی ۱۰۰۱

در حدیثی دیگر نیز می‌فرماید:

مَا مِن مُسلِمٍ یَغرِسُ غَرسًا إِلَّا کانَ مَا أُکِلَ مِنهُ لَهُ صَدَقَةٌ وَ مَاسُرِقَ مِنهُ لَهَ صَدَقَةٌ وَ مَا أَکَلَ السَّبُعُ مِنهُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ وَ مَا أَکَلَتِ الطَّیرُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ وَلَا یَرزَؤُهُ أَحَدٌ إِلَّا کانَ لَهُ صَدَقَةٌ[۱]

هیچ مسلمانی نیست که درختی را بکارد مگر اینکه هر چه از ثمره‌ی آن خرده شود صدقه واحسان است. وآنچه از آن دزدیده شود احسان است. وهر چه درندگان از آن بخورند احسان است. وهرآنچه پرنده از آن بخورد احسان است. هیچ کسی به آن نقصی وارد نمی کند مگر برای او احسان است.

این همه فضل و بخشش ازطرف خداوند سبحان نسبت به انجام دادن عبادات بندگان و فضیلت و ثواب بی‌شمار آنها زمانی مورد قبول واقع می‌شود که بنده با نیت خالص و دور از هر گونه ریا و تظاهر آنها را انجام دهد. چون خداوند متعال از نیت و راز دل بندگان آگاه است و اعمال و عبادات آنها را بر اساس نیت قلبی‌شان به حساب می‌آورد.

رسول گرامی اسلام ﷺ می فرماید:

ان الله لاینظرالي اجسامکم ولاالي صورکم ولکن ینظرالي

۱. به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۱۵۵۲.

قلوبکم[1]

خداوند متعال به اجسام وچهره‌های شما نگاه نمی‌کند بلکه به دل‌های شمامی نگرد.

همان گونه که یاد آوری نمودیم اگرمسلمانان اعمال دینی وعبادی خود را با نیت خالص انجام دهند، تمام لحظات زندگی آنها مملو از خیر و برکت وکسب لحظه به لحظه‌ی نیکی‌ها و حسنات می‌شود. هنگام انجام دادن عبادت، برای او ازده تا هفتصد برابر فضیلت و ثواب نوشته می‌شود. اگر ثروت و فراخی در زندگی به روی وی باز می‌شود، در مقابل آن شکر می‌کند که این نیز برایش نیکی و ثواب است. و اگر رنج و مصیبتی برای وی پیش بیاید، در مقابل آن صبر می‌کند و حمد و ثنا می‌گوید و این نیز برای او خیر و ثواب است.

فرمایش پیامبر بزرگ اسلام ﷺ در این باره مصداق این سخن است که می‌فرماید:

عَجَبًا لأَمرِ الْمُؤمِنِ إِنَّ أَمرَهُ كُلَّهُ خَيرٌ وَلَيسَ ذَاكَ لأَحَدٍ إِلَّا لِلمُؤمِنِ إِن أَصابَتهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكانَ خَيرًا لَهُ وَ إِن أَصابَتهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكانَ خَيرًا لَهُ.[2]

---

۱. ریاض‌الصالحین، ص ۶ حدیث ۷/۷.

۲. به روایت مسلم ۲۹۹۹. کتاب ریاض الصالحین، ص ۳۵حدیث ۲۷ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

از حال مسلمان تعجب می‌کنم و انسان را به شگفتی وتعجب وامی دارد. چون همه‌ی کارهایش برای او خیر است. و این امر برای هیچ کس جز مؤمن و مسلمان نیست. اگر به او فراخی و آسانی روی آورد، شکر می‌کند و این امر برای او خیر است. اگر هم به او سختی و ضرر و مصیبتی برسد، صبر می‌کند. این هم برای او ثواب و خیر است.

سؤال این است که آیا بنده‌ی مسلمان می‌تواند شکر این همه مهربانی و محبت خداوند را به جا بیاورد؟

قطعاً خیر و هیچ کس نمی‌تواند شکرگزار الطاف و رحمت بی‌کران پروردگار مهربان باشد و به قول سعدی تنها می‌توان چنین گفت:

از دست و زبان که بر آید
کز عهده‌ی شکرش به در آید
بنده همان به که ز تقصیر خویش
عذر به درگاه خدای آورد
ور نه سزاوار خداوند یش
کس نتواند که بجای آورد
ابروباد ومه وخورشیدوفلک درکارند
تا تونانی به کف آری و به غفلت نخوری

همـــه ازبهر توسر گـــشته و فرمـــان بـــردار
شـرط انـصاف نباشـد کـه تـو فرمـان نَبَـری

فضیلت آسان گیری در معامله و مهلت دادن به بدهکار یا گذشت از او

نیکی و پاداش فقط به نماز، روزه و سایرعبادات محدود نمی‌شود. بلکه هر کار خیری که موجب رضایت خداوند و خدمت به خلق او باشد، احسان و ثواب است. یکی از آنها آسان گیری در خرید و فروش و عدم غل و غش در معامله است. کسانی که مشغول معامله و خرید و فروش اجناس و کالا هستند، اگر بر اساس عرف و عادت صحیح معامله، و رضایت خداوند و مشتریان عمل کنند، مورد غفران و بخشش خداوند سبحان قرار می گیرند.

مصداق این سخن احادیثی از پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ هستند که به چند نمونه‌ی آنها اشاره می‌نماییم.

پیامبراکرم ﷺ فرموده‌اند:

تلقت الملائکة روح رجل ممن کان قبلکم، قالوا: أعملت من الخیر شیئا؟. قال: کُنْتُ آمُرُ فِتْیَانِی أَنْ یُنْظِرُوا الْمُعْسِرَ وَیَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُوسِرِ. قَالَ قَالَ اللهُ: تَجَاوَزُوا عَنْهُ[1]

۱ . متفق علیه. صحیح بخاری، ج ۲، ص ۱۴حدیث شماره‌ی ۲۰۷۷.

فرشتگان روح مردی را گرفتند که قبل از شما می‌زیسته است و گفتند: آیا کار خیری در زندگی انجام داده‌ای؟ گفت: به خادمان خود دستور می‌دادم که به بدهکاران فقیر و تهیدست مهلت بدهند و بر توانگران نیز آسان بگیرند. راوی می‌گوید: رسول خدا ﷺ فرمود: خداوند او را به خاطراین کارمورد عفو وبخشش قرارداد.

نظیر این حدیث را امام مسلم با همین مفهوم و معنا روایت کرده است:

تَلَقَّتِ المَلائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّن كانَ قَبلَكُم فَقالوا أَعَمُلتَ مِنَ الخَيرِ شَيئًا؟ قال لا قالوا تَذَكَّر قالَ كُنتُ أُدايِنُ النَّاسَ فَآمُرُ فِتيَانِي أَن يُنظِرُوا المُعسِرَ وَ يَتَجَوَّزُوا عَنِ المُوسِرِ قال: قالَ اللهَ عَزَّ وَ جَلَّ تَجَوَّزُوا عَنهُ.[1]

مردی از آنانی که پیش ازشما بودند مورد محاسبه قرارگرفت وبرای او ازخیر چیزی دیده نشد. غیرازاینکه او بامردم معامله می‌نمود ومردی آسانگیربود. و به خدمتکارانش دستورمی داد که ازفقیران گذشت نمایند وازناتوانان در گذرند. خدای عزوجل فرمودند: ما براین

۱. به روایت مسلم ۱۵۶۰. ریاض الصالحین، ص ۷۷۸حدیث شماره‌ی ۱۳۷۱ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

کسار یعنی بخشش وگذشت از او شایسته تریم ازاودر گذرید وعفوش کنید.

امام ترمذی نیز در حدیثی صحیح که از رسول خدا ﷺ روایت کرده است چنین می‌فرماید.

مَن اَنظَرَ مُعسِراً، اَو وَضَعَ لَهُ، اَظَلَّهُ اللهُ یَومَ القِیامَةِ تَحتَ ظِلِّ عَرشِهِ یَومَ لا ظِلَّ اِلَّا ظِلَّهُ[1]

آنکه فقیر و درمانده‌ای را مهلت داده و یا از قرض او کم کند خدای تعالی او را در روز قیامت در سایه‌ی عرش خویش، در روزی که هیچ سایه‌ای جز سایه‌ی او نیست جای می‌دهد.

در باره‌ی کمک و سرپرستی یتیمان نیز سفارش فراوانی شده است. در این رابطه پیامبر بزرگ اسلام فرموده‌اند:

من و سرپرست یتیم در بهشت چنین خواهیم بود. و پیامبر به دو انگشت سبابه و انگشت میانی خود اشاره کرد.[2]

در رابطه با دلسوزی و مهربانی با زنان بیوه و بینوا چنین فرموده

---

۱. به روایت ترمذی. او گفته است: این حدیث، حسن صحیح است. ریاض الصالحین، ص ۷۷۹، حدیث شماره‌ی ۱۳۷۳.

۲. به روایت بخاری، ج ۴، ص ۱۴۳، حدیث شماره‌ی ۶۰۰۵، ترجمه: دکتر طاهر لاوژه.

است:

> دلسوزی و مهربانی بر زنان بیوه و بینوا مانند مجاهده در راه خداوند است. و یا مانند کسی است که روز را روزه می‌گیرد و شب را نماز می‌خواند.[۱]

کمک به حیوانات و وخوش رفتاری با آنان

نیکی فقط به انسان‌ها محدود نیست و هر گونه کمک و خوش‌رفتاری نسبت به حیوانات و جانداران نیز احسان محسوب می‌شود و موجب کفاره‌ی گناهان می‌شود. حتی برداشتن خار و خاشاکی که در سر راه موجب اذیت و آزار عابران باشد نیز نیکی است و پاداش دارد.

به عنوان نمونه، حدیثی را از رسول گرامی اسلام ﷺ در باره‌ی کمک و خوش‌رفتاری با حیوانات نقل شده است، بیان می‌نماییم. رسول اکرم ﷺ فرمود:

> بَينَا رَجُلٌ يَمشِي بِطَرِيقٍ اِشتَدَّ عَلَيهِ العَطَشُ فَوَجَدَ بِئرًا فَنَزَلَ فِيها فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ فَإِذا كَلبٌ يَلهَثُ يَأكُلُ الثَّرَى مِنَ العَطَشِ فَقَالَ الرَّجُلُ لَقَد بَلَغَ هَذا الكَلبَ مِنَ العَطَشِ

---

۱. به روایت بخاری، ج ۴، ص ۱۴۳، حدیث شماره‌ی ۶۰۰۶.

مِثلُ الَّذِي كانَ بَلَغَ مِنِّي فَنَزَلَ البِئرَ فَمَلَأَ خُفَهُ مَاءً ثُمَّ أَمسَكَهُ بِفِيهِ حَتَّى رَقِيَ فَسَقَى الكَلبَ فَشَكَرَ اللهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ قالوا يَا رَسُولَ اللهِ وَ إِنَّ لَنَا فِي هَذِهِ البَهَائِمِ لأَجرًا؟ فَقَالَ فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطبَةٍ أَجرٌ.[۱]

در حالی که مردی در راه دوان و شتابان بود، تشنگی بر او شدت گرفت. چاهی یافت و در آن فرو رفت و آب نوشید و سپس بیرون آمد. ناگهان سگی را دید که از شدت تشنگی زبان بیرون آورده و گل می‌خورد. آن مرد با خود گفت: حالت تشنگی این سگ به حدی رسیده که به من رسیده بود. او در چاه فرو رفت و موزه‌ی (کفش / کلاه) خود را پر از آب کرد و آن را در دهان گرفت (و بیرون آمد) و سگ را آب داد. خداوند به او پاداش داد و او را آمرزید. گفتند: یا رسول الله! و آیا ما را در نیکویی با حیوانات پاداشی است؟ فرمودند: (نیکویی) در قبال هر موجود و جانداری پاداش است.

سعدی در این رابطه چنین گفته است:

۱. متفق علیه: به روایت مسلم، حدیث شماره‌ی ۲۲۴۴. و بخاری، ج ۴، ص ۱۴۵، حدیث شماره‌ی ۶۰۰۹، ترجمه: دکتر طاهر لاوژه.

یکـــی دربیابـــان ســـگی تـــشنه یافـــت
بـــرون ازرمـــق درحیـــاتش نیافـــت
کُلـــه دلـــو کـــرد آن پـــسندیده کـــیش
چوحبـــل انـــدرآن بـــست دســـتار خـــویش
بخـــدمت میـــان بـــست وبـــازو گـــشاد
ســـگِ نـــاتوان را دمـــی آب داد
خبـــر داد پیغمـــبر از حـــال مـــرد
کـــه داور گناهـــان از و عفـــو کـــرد
الا گـــر جفـــا کـــاری اندیـــشه کُـــن
وفـــا پـــیش گیـــر و کَـــرَم پیـــشه کُـــن
کـــسی بـــا ســـگی نیکـــویی گـــم نکـــرد
کجـــا گـــم شـــود خیـــر بـــا نیکمـــرد

باید یادآوری شود که عبادت و بندگی خداوند آن طوری که حق عبادت و بندگی او است، باید ادا و به جا آورده شود که در مقابل آن همه ثواب و حسنات مذکور را در پی خواهد داشت. از همان ابتدای وضو گرفتن، به مسجد رفتن، نماز خواندن، و ذکر اوراد و تسبیحات، خواندن قرآن و سلام و درود فرستادن بر پیامبر ﷺ تا روزه گرفتن و حج کردن و غیره زندگی انسان را به صورت سلسله و زنجیره‌وار طوری پیش خواهد برد که لحظه‌ی به لحظه به لحظه‌ی آن عبادت و متبرک

می‌شود و هر لحظه و دقیقه‌اش موجب کسب رضایت خداوند و به دست آوردن ثواب و حسنات و کفاره‌ی گناهان می‌باشد. لذا با سپاس و ستایش خداوند و تنها تکیه و توکل بر او است که می‌توان این چنین زندگی سعادتمندانه‌ای را در دنیا داشته باشیم.

خلاصه

خداوند سبحانه و تعالی از همه چیز و همه کس بی نیاز است، نه عبادت کردن بندگان می‌تواند نفعی به او برساند و نه عبادت نکردن آنان می‌تواند به او ضرری برساند. نیازمندی از صفات مخلوق است و خداوند متعال خالق تمام هستی و در مقام ربوبیت و پروردگاری قرار دارد. همه به او نیازمندند. اگرعبادت و بندگی بندگان می‌توانست نفعی به خداوند برساند (که قطعاً چنین نیست) اراده می‌کرد تمامی بندگان به طور دائمی و همیشگی در حال کُرنش و تسبیح و ستایش خداوند باشند.

همان گونه که تمامی موجودات طبق آیات قرآن همیشه ودر همه حال برای خداوند درحال تسبیح و ستایش و سجودند.

چنانکه می‌فرماید:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَن فِي السَّموتِ وَالأَرْضِ وَالطَّيرُ صافَّاتٍ كُلٌّ قَدعَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسبِيحَهُ وَاللهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفعَلُون[1]

---

۱. سوره‌ی نور، آیه‌ی ۴۱.

(ای پیامبر) مگرنمی دانی که همه‌ی کسانی وهمه‌ی چیزهایی که درآسمان‌ها وزمین به سرمی برند، وهمگی پرندگان درحالیکه (درهوا) بال گسترده‌اند، سرگرم تسبیح (خداوفرمانبر اوامر) اوهستند؟ همگی به نماز وتسبیح خدا آشنایند (وبرابرفرمان تکوینی یاتشریعی، ویا الهام الهی، به وظیفه‌ی خویش درزندگی آگاهند، و به زبان قال یاحال بیانگرعظمت وجبروت پروردگار و نمایانگرقدرت وحکمت آفریدگارند)، وخدا دقیقاً آگاه ازکارهایی است که انجام می‌دهند.

و نیز می‌فرماید:

أَلَم تَرَأَنَّ اللهَ یَسجُدُ لَهُ مَن فِي السَموتِ وَمَن فِي الأَرضِ والشَمسُ وَالقَمَر وَالنُّجُومُ وَالجِبالُ وَالشَّجَر وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ الناسِ وَ كَثِيرٌ حَقَّ عَلَيهِ العَذاب وَ مَن يُهِنِ اللهُ فَمالَهُ مِن مُّكرِمٍ اِنَّ اللهَ يَفعَلُ ما يَشاءُ[1]

آیا ندیده‌ای وندانسته‌ای که تمام کسانی که درآسمان‌ها بوده وهمه‌ی کسانی که در زمین هستند، وخورشید و ماه وستاره‌ها و کوه‌ها ودرختان وجانوران و بسیاری ازمردمان، برای خدا سجده میبرند (وبه تسبیح وتقدیس

---

۱. سوره‌ی حج ، آیه‌ی ۱۸.

او مشغول وسر گرم اند ؟) وبسیاری ازمردمان هم (غافل بوده وبرای خدا سجده نمی‌برندو) عذاب ایشان حتمی است (ومستحق عقابند، واینها درنزد پروردگارشان بی ارزش می‌باشند) وخدا هر که را بی ارزش کند، هیچ کسی نمیتواند اورا گرامی دارد (ومشمول عنایت وسعادت آسمانی کند. چراکه تنها این) خدا است که هرچیزی راکه بخواهد انجام میدهد.

پس خداوند انسان را در بین تمام مخلوقاتش کرامت بخشیده است و می‌خواهد سعادتمند دوگیتی باشد. در وجود او هم قوه‌ی عقلانی و هم قوه‌ی شهوانی و حیوانی قرار داده است، و او را باتوجه به راهنمایی‌های لازم از طرف پیامبران و سایر هدایت‌کنندگان می‌خواهد با میل و اختیار خود راه سعادت را انتخاب نماید و در این مورد هیچ گونه اجبار و اکراهی قرار نداده است.

مژده‌ها و وعده‌های حقی را نیز داده است که در صورت گام نهادن در راه راست و مستقیم ـ که همان راه الله و شریعت او است ـ بهشت و نعمت‌های بهشتی را نصیب او نماید و از پیروی کردن از هواهای نفسانی و شیطانی هشدار داده و از او می‌خواهد به دام شیطان نیفتند، و از او پیروی ننمایند.

چنانکه در قرآن می‌فرماید:

أَلَم أَعهَد إِلَيكُم يا بَنِي آدَمَ اَن لّا تَعبُدُوا الشَّيطانَ اِنَّهُ لَكُم

عَدُوٌّ مُّبِين * وَ اَنِ اعبُدُونِي هذا صِراطٌ مُّستَقِيم * وَ لَقَد اَضَلَّ مِنكُم جِبِلًّا كَثِيراً اَفَلَم تَكُونُوا تَعقِلُونَ[1]

ای آدمی زادگان! مگر من به شما سفارش ننمودم وامر نکردم؟ که شیطان واهریمن را پرستش نکنید، چرا که او دشمن آشکارشماست. (وآیا به شما دستورندادم؟) اینکه مرابپرستید وبس که راه راست همین است. شیطان گروه‌های فراوانی ازشما انسان هارا گمراه کرده است. آیا (تاریخ جباران گمراه پیشین راخوانده‌اید، وآثار سرنوشت گول خوردگان ابلیس را دیدید و) نیندیشید یدِ؟!

در باره‌ی عواقب ناگوار پیروی از شیطان خداوند متعال چنین می‌فرماید:

قالَ فَالحَقُّ وَالحَقَّ أَقُولُ * لَأَملَأَنَّ جَهَنَمَ مِنکَ وَمِمَّن تَبِعَکَ مِنهُم أَجمَعِينَ[2]

فرمود: به حق سوگند، وحق میگویم (جزحق نمگویم). هر آینه دوزخ را هم ازتو وهم از کسانی که از تو پیروی کنند پرولبریز میسازم.

---

۱. سوره‌ی یس، آیه‌ی ۶۰ ـ ۶۲.

۲. سوره‌ی ص ۸۴ و ۸۵.

کار شیطان این است که انسان را به انجام گناه و وسوسه‌ی او به بدی‌ها او را اغوا و گمراه نماید و لحظه‌ای از این کارغافل نمی‌شود. انسان نیز باید از خود غافل نشود و به وسوسه‌های او توجه نکند و همیشه به یاد خدا باشد تا خداوند نیز به یاد او باشد و او را از شر شیطان و اعوانش محافظت نماید.

همان گونه که قبلاً نیز ذکر شد خداوند متعال در یک حدیث قدسی می‌فرماید:

> اگر بنده مرایاد کند همراه او هستم. اگر در خلوت من را یاد کند، در خلوت او را یاد کنم. اگر در مجلسی مرا یاد کند، در مجلسی بهتر او را یاد کنم. اگربنده‌ام وجبی به من نزدیک شود، من یک ذرع به او نزدیک می‌شوم. اگر ذرعی[۱] به من نزدیک شود، دو ذرع به او نزدیک خواهم شد. اگر آهسته به سویم بیاید، من به سرعت به سوی او می‌روم.[۲]

خداوند در قرآن نیز فرموده است:

---

۱ . ذرع: تقریباً معادل متر است. اما در اینجا منظور تعیین حد و اندازه‌ی فیزیکی نیست.

۲. متفق علیه. اللـوؤ والمرجان، ج ۳، ص ۲۹۷ حدیث شماره ۱۷۱۳ و ۱۷۲۱؛ بخاری ۹۷، و مسلم ۶۹۸۱.

وَالَّذِينَ جاهَدوا فينا لَنَهد يَنَّهُم سُبُلَنا [1]

کسانی که برای (رضایت) ما به تلاش ایستند و در راه (پیروزی دین ما) جهاد کنند. آنان را در راه‌های منتهی به خود هدایت و راهنمایی می‌کنیم.

خداوند کوشش و جهاد در راه خود را به ما نشان داده است. پیش‌تر نمونه‌هایی از آن را یادآوری کردیم. از قبیل:

۱ـ فضیلت وضو که کفاره‌ی گناهان دست و صورت و پاها است.

۲ـ نماز خواندن به طور بایسته و شایسته که کفاره‌ی گناهان بین دو نماز است.

۳ـ نماز جمعه که کفاره‌ی گناهان بین دو جمعه می‌شود.

رسول اکرم ﷺ در این باره می‌فرماید:

کسی که به طور (بایسته و شایسته) وضو بگیرد سپس به جمعه بیاید، آرام بنشیند و بشنود، آمرزیده شود برایش میان آن جمعه تا جمعه‌ی دیگر. [2]

۴ـ اذکار و اوراد با فضایل مخصوص آنها

۵ـ خواندن قرآن با آن همه ثواب

---

۱. سوره‌ی عنکبوت، آیه‌ی ۶۹.

۲. به روایت مسلم. ریاض الصالحین، ص ۶۷۹، حدیث شماره‌ی ۱۱۴۸ ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

۶ـ حج مبرور و مقبول که باعث کفارهی تمام گناهان میشود و حج گزار مانند روزی میشود که تازه از مادر متولد شده است.

۷ـ فضیلت روزه گرفتن که پیامبر اکرم ﷺ فرمودهاند:

هر بندهای که روزی را در راه خدا روزه بگیرد، خداوند به خاطر آن (روزه) او را هفتاد سال ازآتش دوزخ دور می کند.[۱]

در حدیث دیگری میفرماید:

کسی که رمضان را از روی ایمان و اخلاص روزه بگیرد، گناهان گذشتهاش آمرزیده میشود.[۲]

۸ـ فضیلت شب بیداری در شب قدر

پیامبر ﷺ میفرماید:

مَن يَقُم لَيلَةَ القَدرِ إِيماناً واِحتِساباً غُفِرَلَهُ ماتَقَدَّمَ مِن ذَنبِهِ[۳]

هر کس شب قدر را به قصد ثواب، زنده نگاه دارد، (یعنی آن شب را درعبادت وبندگی به سربرد)، همهی گناهان گذشتهاش، مورد عفو قرار خواهد گرفت.

---

۱. متفق علیه. ریاض الصالحین، ص ۷۱۲ حدیث ۱۲۱۸/۴، ترجمه: عبدالله خاموش هروی.

۲. متفق علیه. همان منبع، ص ۷۱۲ حدیث ۱۲۱۹.

۳. مختصرصحیح بخاری، ج ۱صفحهی۴۰حدیث شمارهی ۳۳. بخاری، حدیث شمارهی ۳۵.

خداوند متعال نیز درسوره‌ی قدر می‌فرماید:

لَیلَةُ القَدرِ خَیرٌ مِن اَلفِ شَهرٍ[۱]

شب قدر شبی است که (قدر ومنزلت آن) ازهزارماه بهتر و بیشتراست.

می‌دانید که هزار ماه برابر با هشتاد و سه سال و حدود چهار ماه است که عده‌ی کمی از مردم پا به این سن می‌گذارند. پس کسی که شب قدر را به خاطر رضای خداوند عبادت نماید، فضیلت و ثواب آن شب از عبادت هشتاد و سه سال و چهار ماه بهتر و بیشتراست.

این هدیه و بخشش از طرف خالق به مخلوق خویش است که اگر در طاعات و عبادات کوتاهی‌ای داشته باشد به وسیله‌ی آن جبران شود و رضایت خالق را جلب کند.

همه‌ی این امور از الطاف بی‌کران الهی برای نجات دادن بنده از آتش جهنم است. حال تصور کنید اگر انسان گناهی می‌کرد و خداوند هیچ گونه راه بازگشتی برای او قرار نداده بود و برای همیشه مورد غضب و خشم الهی قرار می‌گرفت، تکلیف چه بود؟ چه می‌توانست بکند؟ چه کسی می‌توانست به فریاد او برسد؟ قطعاً تیره‌بخت و جهنمی می‌شد و چاره‌ای هم نداشت.

بازهم به لطف و مهربانی خداوند برمی‌گردیم و می‌نگریم که درِ

---

۱. سوره‌ی قدر، آیه‌ی ۳.

توبه‌ی خود را به روی تمامی گناه‌کاران باز گذاشته است و با آغوش باز توبه‌ی آنها را قبول می‌کند. طوری که، انسان گناه‌کار هر لحظه و زمان می‌تواند بازگردد. توبه‌اش نیز با شرایط خاص خود از طرف خدای رحمان و رحیم مورد قبول واقع می‌شود.

پس باید گفت: ای گنهکار! نا امید نشو و بازگرد.

باز آ بازآ هر کسی هستی باز آ
گر کافر و بت پرستی باز آ
این درگه ما درگه نومیدی نیست
صد بار گر توبه شکستی باز آ

خوشا به حال کسانی که در طول زندگی خود این زنجیره عبادات و بندگی روزانه، ماهانه و غیره را همان گونه که به بعضی ازآنها اشاره شد، سرلوحه‌ی کار و زندگی خود قرار می‌دهند و با مداومت بر آنها سعادت و خوشبختی دنیا وآخرت خود را بیمه می‌کنند، و بهشت برین را به ارث می‌برند.

در این رابطه بابا طاهر چه زیبا گفته است.

خوشا آنان که الله یارشان بی
بحمد وقل هوالله دائم کارشان بی
خوشا آنانکه دائم درنما زند
بهشت جاویدان بازارشان بی

علاوه بر فواید معنوی زیادی که عبادات دارند از جمله کفاره‌ی گناهان و.... استفاده و سود فراوانی از نظر جسمی، روحی، روانی و نشاط و شادابی برای عبادت کنندگا ن نیز در بردارد که به برخی از آنها اشاره می‌نماییم.[۱]

۱ـ نماز، عبادت و ورزشی جسمی و روحی:

خداوند بلند مرتبه می‌فرماید:

وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ[۲]

نماز بگزارید.

حَافِظُوا عَلَي الصَّلَوَاتِ والصَّلَاةِ الوُسطَي وَقُومُوا للهِ قَانِتِينَ
[۳]

در انجام نمازها و نماز میانه محافظت ورزید و فروتنانه برای خدا به پاخیزید.

۱. بر گرفته از کتاب طب در قرآن تألیف دکتر عبدالحمید دیاب و دکتر احمد قرقوز.

۲. سوره‌ی مزمل، آیه‌ی ۲۰.

۳. سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۲۳۸

يَا ايُهَا الَّذ ينَ آمَنُوا اركَعُوااَواسجُدُوا وَاعبُدُوا رَبَّكُم[۱]

ای کسانی که ایمان آوردهاید، رکوع وسجده کنید وپروردگار خودرا پرستش نمایید.

چیزی که از این آیات دریافت می کنیم، روح و حرکتی است که در انجام دادن نماز، محقق می‌شود وآن در حرکاتی چون قیام، رکوع، سجود، و اعتدال جلوه گراست.

می توان گفت که قرآن در تطبیق ورزش‌های بدنی (سبک) پیشتاز است که امروزه به ورزش‌های سویدی معروف‌اند. آنچه ورزش نماز را شاخص می کند توزیع منظم این ورزش در طول شبانه روز است:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَت عَلَي الْمُومِنِينَ كِتَاباً مَّوقُوتاً[۲]

بی گمان نماز بر مؤمنان فرض ودارای اوقات معلوم ومعین است.

(امروزه) دانشمندان ثابت کرده‌اند که بهترین ورزش‌ها، ورزش‌هایی هستند که درطول روز، توزیع و تکرار شوند؛ بدون اینکه خسته‌کننده باشد و هرکس بتواند آنها را انجام دهد (با نگاهی گذرا بر نماز، می توان گفت) تمامی صفات مذکور ورزش در نماز یافت می‌شود.

---

۱. سوره‌ی حج، آیه‌ی ۷۷.

۲. سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۱۰۳.

نکته‌ی مهم وآخر در باره‌ی نماز این است که سجده‌ها تأثیر مطلوبی بر توانشِ مغزی و عملکرد آن، مانند تفکّر و خلاقیت دارند. چون در حالت سجده غذا، اکسیژن وخون به خوبی به مغز می‌رسد تا جایی که بیماری‌های زیاد و خطرناک عصبی، نتیجه‌ی اضطراب شریان‌های مغزی براثر پارگی یا گرفتگی است.

پایین رفتن سر، هنگام سجده به احتقان[1] خون در شریان‌های مغزی می‌انجامد و چون سر ناگهان به طرف بالا می‌آید، از فشار داخل رگ‌ها کاسته و در هر رکعت ۶ بار رفت و برگشت سر در سجده و رکوع تکرار می‌شود که در طول روز۱۰۲ بار است و این زمانی است که انسان، نمازهای واجب را به جا آورد. اگر با نمازهای واجب، سنت‌های آن نیز گزارده شود، تعداد سجده‌ها و رکوع‌ها به ۲۱۶ بار می‌رسد؛ یعنی هرماه ۶۴۸۰ دفعه.

با هر حرکت، شریا ن‌ها ورگهای خونی، منقبض و منبسط می‌شوند و نتیجه‌ی آن، استحکام جداره‌ها وعضلات شریان‌ها است.

نباید فراموش کرد که با نماز، آرامش ذهنی وصفای روح و روان در طول روز چند بار تکرار می‌شود و بر عملکرد بهتر مغز افزوده خواهد شد و قدرت تفکر و اندیشه بالا می گیرد.

---

۱ . جریان یافتن با فشار خون در رگ‌ها.

خلاصه‌ای از فواید تندرستی و ورزشی نماز

الف: تحریکِ تمامِ عضلاتِ بدن با انقباض وانبساطِ صورت گرفته درآن‌ها، تحریکِ تمامی مفاصل حتی مفاصلِ ستون فقرات در هر حرکت، با آگاهی از این نکته تعداد رکعت نمازهای روزانه ۱۷ رکعت که با افزودن سنن نماز به ۳۶ رکعت می‌رسد.

ب: نشاط، بخشی به ضربان قلب وگردش خون

ج: بهبودِ عملکردِ مغز به دلیل غذا رسانی مناسب

د: تقویتِ دیواره‌ی رگ‌های مغز درحفظ حالت نرمی و ارتجاعی آنها و به تبع، مقاوم‌سازی رگ‌ها در مقابل پارگی وخونریزی.

ه: تربیت و ورزیده ساختنِ جسم برای مقابله با حالاتِ ناگهانی و بحرانی که ممکن است برای بیشتر مردم پیش آید؛ مانند سرگیجه، سیاهی رفتن چشم‌ها، و بیهوشی‌های گذرا.

و: آرامش روان واعصاب.

سحر خیزی وارتباط آن با خواندن نماز صبح

خداوند بلند مرتبه می‌فرماید:

وَ قُرآنَ الفَجرِ إِنَّ قُرآنَ الفَجرِ كَانَ مَشهُوداً [۱]

۱. سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۷۸.

و نماز صبح را (در فاصله طلوع فجرتا طلوع آفتاب) بخوان. بی گمان نماز صبح (توسط فرشتگان شب و فرشتگان روز) بازدید می گردد.

قرآن کریم، مردم را به زود خوابیدن و سحر خیزی تشویق می کند. در احادیث حضرت رسول ﷺ نیز در این باره می‌خوانیم:

بُورِکَ لِأُمَتِي فِي بُكُورِهَا[۱]

برای امتم در سحر گاهان، مبارکی وخجستگی نهفته است.

رَكعتَاَ الفَجرِ خَيرٌ مِنَ الدُّنيَا وَمَا فِيهَا[۲]

دو رکعت نماز صبح از دنیا وآنچه در آن است با ارزش تر است.

به همین خاطر است که گفته‌اند:

ولاتجتمعوا بعد الصَّلاة إلا لطَلَب العلم

پس از نماز عشا جز برای طلب علم، اجتماع نکنید.

---

۱. به روایت امام احمد، مسند، حدیث شماره‌ی ۱۳۴۸۲؛ ابن ما جه، سنن، حدیث ۲۲۳۶. این حدیث، صحیح است.

۲. به روایت مسلم حدیث شماره‌ی ۱۵۷۲؛ امام احمد، حدیث ۲۵۰۸۳. نسائی، حدیث ۱۷۸۳.

چون دیر می‌خوابد و برای نماز صبح بیدار نمی‌شود.

فواید بهداشتی که انسان با سحر خیزی به دست می‌آورد بسیار است. از جمله:

۱ـ هنگام صبح، گاز اوزن (O۳) به نسبت بالایی در هوا وجود دارد که به مرور کم شده، با طلوع خورشید به کلی از بین می‌رود. این گاز، تأثیر مطلوبی بر دستگاه عصبی دارد و عملکردهای فکری و عضلانی بدن را نیرو می‌بخشد و انسان را به بالاترین درجه از نشاط فکری و بدنی می‌رساند؛ چون با استنشاق نسیم صبحگاهی که زیبا است، چنان احساس لذت و نشاط می‌کند که نظیرش را در سایر ساعات شبانه روز نمی‌توان یافت.

۲ـ نور خورشید، هنگام طلوع، مایل به قرمز است و مشهور است که رنگ قرمز، انسان را تحریک می‌کند و به فعالیت وامی دارد، نسبت اشعه‌ی مادون بنفش در نورخورشید هنگام طلوع آن بیش از زمانی است که کاملاً طلوع می‌کند. این اشعه، عاملی است که پوست بدن را به ساخت ویتامین D وا می‌دارد.

۳ـ سحرخیزی، اعتیاد طولانی به خواب را از بین می‌برد.

امروزه ثابت شده است کسانی که ساعات زیادی را بیکار می‌خوابند در معرض بیماری‌های قلبی و عروقی قرار دارند؛ به ویژه تَصَلُّب شرایین یا گرفتگی عروق که مقدمه‌ای برای ابتلا به خناق[1]

---

۱ . دیفتری یا درد گلو.

است. چون خواب، جز سکون مطلق نیست و اگر طولانی شود به رسوب چربی در دیواره‌ی شریان‌ها از جمله شریان‌های قلبی خواهد انجامید. چه بسا عدم ابتلا به بیماری‌های عروقی تنها یکی از فواید مؤمنان سحرخیز باشد که در اعماق شب ازخواب برمی‌خیزند، قصد قربت می‌نمایند و در پیشگاه الهی به دعا و نیایش، دل می‌سپارند. خداوند می‌فرماید:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِم سُجَّداًوَ قياماً[1]

و کسانیند که (بخش قابل ملاحظه‌ای ازشب، وگاهی تمام) شب را با سجده وقیام به روزمی آورند.

برای تشویق مؤمنان به شب زنده داری می‌فرماید:

إِنَّ ناشِئَةَ الَّيلِ هيَ أَشَدُّ وَ طءاً وَأَقومُ قيلاً[2]

البته نماز شب (دعا وناله‌ی سحر) بهترین شاهد اخلاص قلب ودعوی صدق ایمان است.

« ناشئَةَ اللَّيلِ » عبادتی، است پس از برخاستن از خواب.

۴ـ ازنظر علمی، ثابت شده است که خون، هنگام صبح، بالاترین مقدارکورتیزول را دارد به گونه‌ای که به ۷ـ۲۲ میکروگرم درهر ۱۰۰ میلی متر مکعب می‌رسد. این مقدار، هنگام عصربه کمتر از ۷ میکرو

---

۱. سوره‌ی فرقان، آیه‌ی ۶۴.

۲. سوره‌ی مزمل، آیه‌ی ۶.

گرم خواهد رسید، و ثابت شده است که کورتزول، مادهای نیروزا است که عملکرد بدن را افزایش می‌دهد ومقدار قند خون را بالا می‌برد تا بدن، انرژی لازم را برای فعالیت ذخیره سازد.

اگر به فواید سحر خیزی، فواید نماز و وضو را اضافه کنیم، درخواهیم یافت که مسلمان ملتزم به آموزه‌های قرآنی در انجام اعمال روزانه بی نظیر است، به گونه‌ای که صبح زود از خواب برخاسته با نشاط و شادابی به استقبال فعالیت روزانه می‌رود وچون فعالیت روزانه‌ی خود را در ابتدای روز شروع می‌کند ذهن واعضای بدن او بالاترین توان و قدرت را دارند. با اجرای چنین اموری به نتایج مطلوب و دو چندانی خواهد رسید.

شایان ذکر است تمامی این فعالیت‌ها در فضایی مملو از سرور و نشاط صورت می‌گیرد. اگر فرض کنیم که تمام آحاد جامعه خود را به این زندگی ملتزم کنند، جا معه‌ی اسلامی، جامعه‌ای شاخص و یگانه خواهد شد و مهم‌ترین شاخص آن شروع فعالیت زندگی از ابتدای صبح است. در پایان با زبانی ناقص و خامه‌ای قاصر به آستان خداوندی پیشانی شکر ساییده خاضعانه خواهیم گفت:

رَبَّنا تَقَبَّل مِنّا اِنَّکَ اَنتَ السَّمِیعُ العَلیم وَتُب عَلَینا اِنَّکَ اَنتَ التَّوّابُ الرَّحِیم. آمین برحمتک یا ارحم الراحمین.

وما توفیقی الّا بالله علیه توکلت والیه انیب دیق قربانی ۱۳۹۰/۸/۱۴ هجری شمسی

منابع و مآخذ

* قرآن مجید کلام خداوند
* تفسیرنور: تألیف دکتر مصطفی خرم دل
* ریاض الصا لحین: تألیف ابی زکریا یحیی بن شرف نووی مترجم عبدالله خاموش هروی
* صحیح بخاری: تأ لیف محمدابن اسماعیل بخاری مترجم دکتر طاهرلاوزه
* صحیح مسلم: مولف علامه محدث مفسر شیخ شبیر احمد عثمانی (رحمه‌الله)
* صفوة التفاسیر: تألیف محمد علی صابونی مترجم سید محمد طاهرحسینی
* طب در قرآن مولفان: دکتر عبد الحمید دیاب ودکتراحمد قرقوز و ترجمه وتحقیق: کمال روحانی
* فقه منهجی (فقه روشمند واستدلالی) در مذهب امام شافعی مولفان: دکتر مصطفی الخن و دکتر مصطفی علی الشربجی مترجمان: محمد عزیز حسامی و فرزاد پارسا
* قرآن شناسی: ملا عبدالله احمد یان

* گناهان کبیره: تا لیف امام حافظ شمس الدین محمدبن احمد ذهبی، مترجم محمد علی خالدی (سلطان العلماء)
* اللؤلؤ والمرجان: تألیف محمد فواد عبدالباقی مترجم ابوبکر حسن زاده
* مختصر صحیح بخاری: مترجم عبالقادر ترشابی
* سنن أبی داود: أبو داود سلیمان بن الأشعث السجستانی
* سنن ابن ماجه: محمد بن یزید أبو عبدالله القزوینی
* مسند الإمام أحمد بن حنب: أحمد بن حنبل أبو عبدالله الشیبانی
* الجامع الصحیح سنن الترمذی: محمد بن عیسی أبو عیسی الترمذی السلمی